

Відділ освіти, молоді та спорту
Віньковецької райдержадміністрації
Районний методичний кабінет
Петрашівський навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа I-III ступенів –
дошкільний навчальний заклад»

***Адаптація першокласників
до навчання в школі***
Методичний посібник

Уклала:
Івахова Оксана Миколаївна,
практичний психолог
Петрашівського НВК

Вінківці
2016

Укладач: Івахова О.М. Адаптація першокласників до навчання в школі.
Методичний посібник с. Петрашівка , 2016 - 98 с.

Рецензенти:

Масловська С.М – методист з психологічної служби Віньковецького РМК,
Звезда Л.І. – заступник директора Петрашівського НВК.

Розглянуто на засіданні науково-методичної ради Віньковецького РМК
(протокол №4 від 15 грудня 2015 року).

Посібник містить матеріали для дослідження адаптації, розвивальні заняття для подолання труднощів адаптації першокласників, поради батькам, вчителям.

Рекомендовано для практичних психологів, вчителів початкових класів, батьків та усіх, кому не байдуже виховання дітей.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ І. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ	
ПЕРШОКЛАСНИКІВ	
1.1. Етапи адаптації.....	10
1.2. Рівні адаптації	11
1.3. Причини дезадаптації.....	12
Розділ ІІ. ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ	
Діагностичний блок (методики для дітей)	
◀ Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації й адаптації	
Н. Лусканової.....	14
◀ Малюнок «Мій клас».....	15
◀ Тест «Тривожність» (Р. Темл, М. Доркі, В. Амен).....	17
◀ Методика «Інтерв'ю».....	30
◀ Тест «Будиночок» (за Н.Й. Гуткіною).....	30
◀ Методика «Четверте зайве».....	32
◀ Тест «Запам'ятовування 10 слів» (за С. Рубінштейном).....	33
◀ Методика «Послідовність подій» (за А. Бернштейном).....	34
◀ Тест «Віддалені асоціації» (за А. Медніком).....	37
◀ Методика «Домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини»	
(за Н. Гуткіною).....	38
◀ Методика «Обведи контур».....	39
Діагностичний блок (для батьків і вчителів)	
◀ Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи»	
(В. Чирков, О. Соколова, О. Сорокіна).....	42
◀ Анкета для батьків.....	47
◀ Чи готова дитина до школи?.....	49
◀ Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи	
(Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко).....	53

◀ Опитувальник учителя.....	56
Розділ III. КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА ПРОГРАМА «Я – ПЕРШОКЛАСНИК» У РОБОТІ З ДІТЬМИ.....	58
◀ Заняття 1. Знайомство. Наша школа. Ми – учні.....	60
◀ Заняття 2. Відчуття.....	66
◀ Заняття 3. Я – частина нашого класу.....	68
◀ Заняття 4. Чи веселий, дружний клас? Це залежить лише від нас!.....	70
◀ Заняття 5. Що допомагає передавати емоції. Міміка, жести, дотики, погляд, інтонація.....	73
◀ Заняття 6. Труднощі та потреби першокласника.....	74
◀ Заняття 7. Увага.....	75
◀ Заняття 8. Емоції. Пам'ять відчуттів. Психом'язове тренування.....	76
◀ Заняття 9. Вираження своїх почуттів та переживань невербальним способом.....	77
РОЗДІЛ IV. МЕТОДИЧНИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ	
4.1. Роль батьків в успішній адаптації дитини до навчання у школі.....	80
4.2. Міні-лекція „П'ять шляхів до серця дитини”.....	83
4.3. Рекомендації батькам щодо взаємодії з дитиною.....	86
4.4. Типові правила, що сприяють ефективному спілкуванню з дитиною.....	87
4.5. Поради батькам першокласників.....	89
4.6. Пам'ятка для батьків «Можливі причини труднощів у навчанні дітей»	90
4.7. Поради батькам	90
Розділ V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ	
5.1. Рівні адаптації дитини до навчання в школі (за дослідженнями Г.М. Чуткіної).....	92
5.2. Рекомендації вчителям з профілактики дезадаптації у учнів 1-го класу.....	94

5.3. Рекомендації вчителям щодо підтримки дисципліни в класі.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	98

ВСТУП

Навчання у першому класі – один з найбільш важливих і важких періодів у житті дітей. Про складність і значущість періоду, пов'язаного з адаптацією дитини в школі, сказано і написано у вітчизняній психологічній та педагогічній літературі переконливо і достатньо (Дубровіна І.В., Овчарова Р.В., Бітянова М.Р. та ін.). Саме в перші місяці навчання починають формуватися такі системи відносин дитини зі світом і з самим собою, такі стійкі форми взаємовідносин з однолітками та дорослими, ті базові навчальні установки, які в істотній мірі визначають надалі успішність її шкільного навчання, ефективність стилю спілкування, можливості самореалізації у шкільному середовищі.

З початком шкільного навчання відбувається формальна зміна типу провідної діяльності – з ігрової на навчальну, тобто, школяр має засвоїти нові для нього форми ділового спілкування. За таких умов розпочинається складний період адаптації дитини до шкільного життя. Вона пристосовується до нового режиму, розподілу часу на навчальну гру, звикає до нових правил поведінки, з'являється необхідність порозумітися з іншими дітьми, які на довгі роки стануть для неї однокласниками, з'являється нова соціальна роль.

У шести-семирічної дитини вже є основні передумови навчання: способи пізнавальної діяльності, мотивація. Становлення її як учня відбувається лише в процесі навчання і всього шкільного життя. За сприятливих умов цей процес охоплює перше півріччя першого року навчання в школі.

Але останнім часом з'являється все більше дітей, які вже у початковій школі не справляються з програмою навчання. Ці діти вимагають до себе особливої уваги педагога і психолога, тому що хронічне відставання у початковій школі негативно позначається на подальшому інтелектуальному і особистісному розвитку.

Найважливішою причиною шкільних труднощів – навчальних та поведінкових – є порушення соціально-психологічної адаптації дитини до

умов шкільного навчання. Проблема оцінки рівня адаптації дитини до школи, попередження можливого неблагополуччя в психічному і особистісному розвитку першокласників, неминуче ставить перед школою вирішення проблеми адаптації першокласників до умов навчально-виховного процесу. Неприятливий перебіг адаптації знижує функціональні резерви організму і призводить до перенапруження регуляторних систем, що супроводжується виникненням соматичних захворювань. Шкільна дезадаптація призводить до зниження учбової мотивації, деформації міжособових відносин, розвитку невротичних станів, формування девіантних форм поведінки. Дезадаптація може призвести до формування девіантної поведінки в більш старшому віці. Саме цим зумовлена необхідність організації та проведення психолого-педагогічних заходів, спрямованих на допомогу у якнайшвидшій адаптації першокласників та профілактики шкільної дезадаптації.

РОЗДІЛ І. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Адаптацію визначають не лише як процес пристосування до успішного функціонування в даному середовищі, але й як здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку людини.

Адаптація – це пристосування дитини до умов і вимог школи, які для неї є новими порівняно з умовами дитячого навчального закладу і сім'ї в дошкільному дитинстві.

Як і ми, дорослі, діти 6–7 років реагують на стан невизначеності всією своєю суттю: у них порушується біологічна і психологічна рівновага, знижується стійкість до стресів, зростає напруженість. Можуть з'явитися стан тривоги, капризи, виявитися яскравіше будь-які труднощі характеру: впертість, незосередженість, замкнутість, демонстративність і тому подібне.

Для дитини прихід в школу – це своєрідне “оформлення на посаду” (за влучним виразом Т.А. Нежної). “Справжній школяр – це щасливий володар портфеля і старанний виконавець шкільних правил. Він слухає вчителя, піднімає руку і отримує відмітки” – зіграти в таку гру жадає практично будь-який майбутній першокласник. Через декілька днів або років дитина визнає себе обдуреною, а вчителя – обманщиком, з яким треба було, виявляється, грати зовсім в інші ігри. Годинами сидіти за партою виявилось не так цікаво, як очікувалося. Так другого(!) вересня у дитини на все шкільне життя розійшлися реальні інтереси і гра в шкільні атрибути, що швидко приїлася.

Початок навчання дитини в школі – складний і відповідальний етап в її житті. Діти 6–7 років переживають психологічну кризу, пов'язану з необхідністю адаптації до школи. Які *характеристики даного періоду* слід

враховувати, здійснюючи психологічну адаптацію дитини до школи?

По-перше, змінюється соціальна позиція дитини: з дошкільника вона перетворюється на учня. В неї з'являються нові і складні обов'язки: робити уроки, приходити вчасно в школу, бути уважною на уроках, дисциплінованою і тому подібне. По суті, вперше в своєму житті дитина стає членом суспільства зі своїми обов'язками. Вчитель виступає представником суспільства: він задає вимоги і норми, орієнтує дитину в тому, як їй слід поводитися, що і як робити.

По-друге, у дитини відбувається зміна провідної діяльності. До початку навчання в школі діти зайняті переважно грою. З приходом до школи вони починають опановувати навчальну діяльність. Основна психологічна відмінність ігрової і навчальної діяльності полягає в тому, що ігрова діяльність є вільною, а навчальна – побудована на довільних зусиллях дитини. Слід зазначити так само і те, що власне перехід дитини від ігрової діяльності до навчальної здійснюється не за її волі, не природним для неї шляхом, а є як би “нав'язаний” їй зверху.

По-третє, важливим чинником психологічної адаптації дитини до школи виступає її соціальне оточення. Від відношення вчителя до дитини залежить успішність її подальшого навчання в школі. Успішність процесу адаптації дитини до школи залежить ще і від того, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію в класі серед однолітків. Активна та ініціативна дитина стає лідером, починає добре вчитися, тихий і податливий учень перетворюється на аутсайдера, вчиться без бажання або незадовільно.

По-четверте, однією з гострих проблем виступає проблема заборони рухової активності ініціативної дитини і, навпаки, активізація млявих і пасивних дітей.

Соціально-психологічна адаптація є процесом активного пристосування, на відміну від фізіологічної адаптації, яка відбувається як би автоматично. Стосунки з середовищем, до якого треба пристосовуватися, особливі. Тут не лише середовище впливає на людину, але і вона сама змінює

соціально-психологічну ситуацію. Тому адаптувати доводиться не лише дитину до класу, до свого місця в школі, до вчителя, але і самого педагога до нових для нього учнів.

1.1. Етапи адаптації

Згідно з дослідженням М.М. Безруких, процес адаптації дитини до школи можна розділити на декілька етапів, кожен з яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруженості функціональних систем організму.

Перший етап – орієнтувальний, коли у відповідь на весь комплекс нових дій, пов'язаних з початком систематичного спілкування, відповідають бурхливою реакцією і значною напругою практично всі системи організму. Ця “фізіологічна буря” триває достатньо довго (2–3 тижні).

Другий етап – нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить якісь оптимальні (або близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці дії. На першому етапі ні про яку економію ресурсів організму говорити не доводиться: організм витрачає все, що є, а інколи і “в борг бере”. На другому етапі ця ціна знижується, буря починає затихати.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш відповідні варіанти реагування на навантаження, що вимагають меншої напруги всіх систем. Яку б роботу не виконував школяр, будь то розумова робота щодо засвоєння нових знань, статичне навантаження, яке випробовує організм при вимушеній “сидячій” позі, або психологічне навантаження спілкування у великому і різноманітному колективі, організм, вірніше, кожна з його систем, мають відреагувати своєю напругою, своєю роботою. Тому чим більше напруги видаватиме кожна система, тим більше ресурсів витратить організм. А ми знаємо, що можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривала напруга та пов'язане з ним стомлення і перевтома можуть коштувати організму дитини здоров'я.

Тривалість всіх трьох фаз адаптації – приблизно 5–6 тижнів, а найбільш

важким є перший місяць.

1.2. Рівні адаптації

За рівнем адаптованості дітей можна умовно поділити на три групи.

Перша група дітей (високий рівень) адаптується до школи протягом перших двох місяців навчання. Ці діти відносно швидко входять в колектив, освоюються в школі, знаходять нових друзів в класі, у них майже завжди гарний настрій, вони доброзичливі, сумлінно і без видимої напруги виконують всі вимоги вчителя. Іноді в них відмічаються складності або в контактах з дітьми, або у стосунках з учителем, оскільки їм ще важко виконувати всі вимоги правил поведінки. Але до кінця жовтня відбувається засвоєння і нового статусу, і нових вимог, і нового режиму. Ці якості дозволяють їм з перших днів відчути свої успіхи, що ще більше підвищує навчальну мотивацію. Це легка форма адаптації.

Друга група дітей (середній рівень) має тривалий період адаптації, період невідповідності їхньої поведінки вимогам школи затягується: діти не можуть прийняти ситуацію навчання, спілкування з учителем, дітьми. Як правило, ці діти зазнають труднощі в засвоєнні навчальної програми. Завдяки доброзичливому і тактовному відношенню вчителя до кінця першого півріччя реакції цих дітей стають адекватними шкільним вимогам. Це форма середнього рівня адаптації.

Третя група (“група ризику”) – діти, в яких соціально-психологічна адаптація пов'язана із значними труднощами. Вони не засвоюють навчальну програму, у них проявляються негативні форми поведінки, різкий прояв негативних емоцій. Саме на таких дітей найчастіше скаржаться вчителі, батьки. Постійні неуспіхи в навчанні, відсутність контакту з учителем створюють відчуження і негативне відношення однолітків. Серед цих дітей можуть бути ті, хто потребує лікування — учні з порушеннями психоневрологічної сфери, проте можуть бути і учні, не готові до навчання в школі. Це “група ризику”.

1.3. Причини дезадаптації

Деяка частина першокласників зазнає труднощі, перш за все, в налагодженні взаємин із вчителем і однокласниками, що нерідко супроводжується низьким рівнем опанування шкільної програми. У виразі їхніх облич можна побачити емоційний дискомфорт: печаль, тривога, напруженість типові для них.

Дезадаптованість у певної частини школярів пов'язана з поведінковими проблемами – низьке засвоєння шкільних норм поведінки. На уроках ці діти неуважні, часто не слухають пояснення вчителя, відволікаються на сторонні заняття і розмови. Якщо ж вони зосереджуються на завданні, то виконують його правильно. На перерві відбувається розрядка напруги: вони бігають, кричать, заважають іншим дітям.

Причини дезадаптації

За дослідженням Г.М. Чуткиної виокремлені такі несприятливі чинники дезадаптації дитини:

- “неправильні” методи виховання в сім'ї;
- функціональна неготовність до навчання в школі;
- проблеми у спілкуванні з дорослими;
- неадекватне усвідомлення свого статусу в групі однолітків;
- низький освітній рівень матері;
- конфліктна ситуація в сім'ї через алкоголізм;
- негативний статус дитини в колективі однолітків в дошкільному закладі;
- низький освітній рівень батька;
- конфліктна ситуація в сім'ї;
- негативне ставлення до дітей вчителя;
- неповна сім'я тощо.

Дослідники виділяють дві групи причин дезадаптації – біологічні та соціально-психологічні.

Біологічні причини шкільної дезадаптації:

- соматична ослабленість дитини;
- нейродинамічні розлади, пов'язані з психомоторною загальмованістю, з емоційною нестійкістю (гіпердинамічний синдром, рухова розгальмованість);
- функціональні дефекти периферійних органів мовлення (дислексія, дисграфія);
- легкі когнітивні розлади (мінімальні мозкові дисфункції, астеничний синдром та ін.).

Соціально-психологічні причини:

- негативний виховний вплив сім'ї, що спричиняє недоліки підготовки до школи;
- особливості стосунків з однолітками;
- неадекватність самооцінки;
- мотиваційна незрілість;
- особистісні якості (агресивність, тривожність);
- невірний педагогічний підхід вчителя.

РОЗДІЛ II. ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Діагностичний блок (методики для дітей)

Анкета для оцінювання рівня шкільної мотивації й адаптації

Н. Лусканової

Форма проведення: індивідуальна і групова.

Із шестирічками — індивідуальна або в малій групі, Із семилітками —групова, але в групі не більш як 15 осіб (важливо, щоб діти вміли орієнтуватися на аркуші паперу і добре знали числа від 1 до 10).

Час проведення: 10—15 хв.

Інструкція для дітей, «Зараз я вам поставлю кілька запитань про те, як ви почуваетесь в школі, що вам подобається, а що — ні, На кожне запитання ви можете відповісти: «так» (+) або «ні» (-). В анкеті немає «правильних» і «неправильних» відповідей. Відповідайте так, як є».

Інструкція для психолога.

Для проведення групового анкетування необхідно заздалегідь підготувати бланки з номерами запитань, підписані прізвищами учнів. Під час анкетування психолог зображає на дошці в клітинку такий самий бланк, як у дітей, і перед кожним запитанням показує на ньому, де саме потрібно ставити відповідь. Крім того, після кожного запитання психолог докладно пояснює можливі варіанти відповіді і відповідні їм позначення {+, -}. Наприклад, відповідаючи на запитання «Тобі подобається в школі чи не дуже?», ті, кому подобається в школі, ставлять напроти цифри «1» знак «+», кому не подобається — знак «-».

З учнями, які на всі запитання відповіли тільки позитивно або тільки негативно, а також на бланках, на яких є зсуви відповідей щодо номерів запитань, необхідно провести повторне опитування індивідуально.

Запитання анкети

- 1.Тобі подобається в школі чи не дуже?
- 2.Уранці, коли ти прокидаєшся, ти завжди з радістю збираєшся в школу чи тобі хочеться залишитися вдома?
- 3.Якби вчитель сказав, що завтра в школу обов'язково приходити всім

учням, ти пішов би в школу чи залишився вдома?

4.Тобі подобається, коли у вас немає якого-небудь уроку?

5.Ти хотів би, щоб не задавали домашніх завдань?

6.Ти хотів би, щоб у школі залишилася тільки перерва?

7.Ти часто розповідаєш про школу батькам?

8.Ти б хотів, щоб у тебе був менш суворий учитель?

9.У тебе в класі багато друзів?

10.Тобі подобаються твої однокласники?

Обробка результатів

Відповідь «так» на запитання 1,2, 3,7,9,10 оцінюється 3 балами, відповідь «ні» — 0 балів.

Відповідь «так» на запитання 4,5,6,8 оцінюється 0 балів, відповідь «ні» — 3 балами.

Інтерпретація

25—30 балів — високий рівень шкільної адаптації.

20—24 бали — середній рівень шкільної адаптації.

15—19 балів — зовнішня мотивація.

10—14 балів — низький рівень шкільної адаптації.

9 і менше балів — шкільна дезадаптація.

Малюнок «Мій клас»

Форма проведення: індивідуальна і групова.

Час проведення: 30 хв.

Обладнання: аркуш з альбому формату А4, простий олівець, гумка, кольорові олівці.

Інструкція для дітей. Намалуйте свій клас.

Примітка. Аркуш з альбому має бути розташований горизонтально.

Інструкція для психолога. Для правильної інтерпретації необхідно провести бесіду за малюнком із кожною дитиною, у ході якої з'ясувати:

- хто і що зображено на малюнку (при цьому запитання «Де ти

зображений на малюнку?» або «Чи намалював ти себе?» ставити не можна, щоб не наштовхувати дитину на думку про те, що вона повинна була «включити» в зображення себе);

- якщо учень «не включив» себе, то можливі такі запитання за малюнком: «Де ти зараз перебуваєш?», «Що ти там робиш? », «Чому ти знаходишся там?», «Що тобі хотілося б зробити?».

Інтерпретація

1. Відповідність або невідповідність малюнка темі інтерпретується аналогічно методиці «Що мені подобається в школі».

2. Ознака «наявність — відсутність» того, хто малював, у зображенні:

- якщо дитина себе намалювала, значить, вона «включила» себе в образ свого класу; це свідчить про те, що адаптація до школи проходить успішно (варто також звернути увагу на особливості зображення: колір, положення тіла, ситуацію);

- якщо дитина себе не намалювала, то вона «не включила» себе в образ свого класу; це свідчить про те, що в процесі адаптації до школи виникли труднощі;

- якщо дитина зобразила в класі тільки себе, то це може вказувати або на наявність у неї проблем у стосунках з однокласниками, учителем, або на егоцентризм.

3. Ознака «наявність — відсутність» інших людей у класі:

- наявність учителя, однокласників, за умови «включення» себе в зображення, свідчить про нормальний контакт дитини з учителем, однокласниками (але варто звернути увагу на особливості зображення);

- відсутність учителя, однокласників на малюнку вказує на можливі проблеми в стосунках того, хто малював, з тими, кого він «не включив»;

- якщо дитина намалювала кого-небудь із членів своєї родини, це свідчить про труднощі в адаптації до школи, вона не може вийти за межі сімейної спільноти;

- якщо дитина «включає» в малюнок кого-небудь зі своїх друзів, що не є її

однокласниками, то, можливо, у неї немає друзів у класі.

4. На малюнку зображені тільки стіни, шкільні меблі, квіти — зовнішня мотивація. Якщо такі малюнки в більшості учнів класу, це може вказувати на те, що вчитель приділяє недостатню увагу побудові теплих емоційних взаємин між дітьми. Також можливо, що ставлення вчителя до учнів формалізоване і вони не одержують необхідної підтримки й уваги.

Тест «Тривожність» (Р.Темл, М. Доркі, В. Амен)

Мета. Виявити рівень тривожності дитини.

Обладнання. Серія малюнків із 14 картинок у двох варіантах (для хлопчиків і для дівчаток). Кожен малюнок сюжетно передає типову для життя дитини ситуацію.

Інструкція. «Подивись уважно на картинку. Як ти думаєш, яке обличчя у цієї дитини — сумне чи веселе? Вибери».

Вибір дитиною відповідного обличчя і його словесних висловлювань фіксується у спеціальному протоколі.

Інтерпретування результатів

Потрібно здійснити кількісний та якісний аналіз інформації, зафіксованої у протоколі.

Якісний аналіз передбачає уважне вивчення висловлювань дитини, що фіксуються у другому стовпчику спеціального протоколу. На основі такого аналізу робляться висновки про емоційний досвід спілкування дитини з людьми, які її оточують, і той слід, який цей досвід залишив у душі дитини. Особливо високе проєктивне значення щодо цього мають малюнки серії 4, 6, 14 та 2, 7, 9, 11. Діти, які дають нечіткі пояснення до цих малюнків, з більшою ймовірністю одержать високий ІТ (індекс тривожності).

Кількісний аналіз може бути виражений як у балах, так і у відсотках;

$$ІТ = (\text{кількість емоційно-негативних виборів}/14) \cdot 100\%$$

Рівні:

Слабкий - бали - 0-1; ІТ - 0-7,2 %.

Середній - бали - 2-5; ІТ - .14,3-35,7 %.

Добрий - бали - 6-7; ІТ - 42,9-50 %.

Високий бали - 8 і більше; ІТ - 57,1 % і більше.

ПРОТОКОЛ
до тесту «Тривожність»

Ім'я дитини _____

Вік дитини _____

Дані обстеження

Номер і зміст малюнка	Висловлювання дитини	Вибір дитини	
		веселе обличчя	сумне обличчя
1. Гра з молодшими дітьми.			
2. Дитина і мати з дитиною.			
3. Об'єкт агресії.			
4. Одягання.			
5. Гра зі старшими дітьми.			
6. Укладання спати на самоті.			
7. Умивання.			
8. Догана.			

9. Ігнорування.			
10. Агресивний напад.			
11. Збирання іграшок.			
12. Ізоляція.			
13. Дитина з батьками.			
14. Їжа на самоті.			

Для полегшення якісного аналізу результатів додаємо коментарі, що спираються на досвід Л. Ясюкової. Їх складено на основі узагальнення висловів «балакучих» дітей, які самі розмірковували з приводу запропонованих малюнків і вибраних відповідей, а також бесід із батьками.

Малюнок 1. Діти граються (емоційно позитивна ситуація).

Ця ситуація сприймається дітьми як гра з однолітками, а не з молодшою дитиною (що й передбачається стандартом методики). Малюнок викликає негативну реакцію дитини у тому разі, коли у неї не складаються стосунки з дітьми (постійні суперечки, інші діти часто її ображають), а також якщо батьки почали різко обмежувати її в іграх із друзями через те, що потрібно учитися. Першу причину дітям важко коментувати, щодо другої - охоче пояснюють: «Зараз прийде мама і сваритиметься через те, що уроки не зроблено, а ми тут граємося».

Той чи інший вибір інтерпретації робиться залежно від того, на які наступні ситуації (з дітьми або з матір'ю) дитина реагує негативно.

Малюнок 2. Дитина й мати з немовлям (нейтральна ситуація).

Малюнок викликає негативну реакцію дитини, якщо мати приділяє їй менше уваги, ніж сестричці чи братикові (навіть якщо вони близнюки або старші від дитини за віком, незважаючи на те, що на малюнку зображено немовля). Першокласник може почувати себе обділеним увагою матері й нелюбимим не тільки у тих випадках, коли мати більше уваги приділяє малюкові або ставить у приклад більш успішного і слухняного брата (сестру), а й тоді, коли

вона змушена багато часу приділяти підліткові, який відбився від рук, постійно лаючи та відчитуючи його. Отже, будь-яка, навіть негативна увага до іншої дитини може бути причиною ревнощів. Малюнок може сприйматися негативно й у тому разі, якщо дитина взагалі не має братів і сестер, але мати з повагою ставиться до когось із її друзів й постійно ставить його за приклад. Негативна реакція може бути викликана постійним порівнянням дитини із якимось ідеалом, невідповідність якому може дуже болісно переживатися дитиною. У цьому випадку мати може постійно вживати вирази : «хороші діти так не поведуться», «першокласник повинен уміти це робити», «справжні чоловіки не плачуть». Малюнок може сприйматися дитиною негативно, якщо мати надто часто як позитивний приклад подає батька або когось з близьких родичів (якщо той навчається у школі на «відмінно», має різні грамоти та медалі за спортивні досягнення, багато чого досяг у житті тощо).

Проективні малюнки надають додаткову інформацію для вибору тієї чи іншої інтерпретації. Певні уточнення можна зробити безпосередньо у процесі бесіди з матір'ю.

Важливо підвести матір до розуміння того, що дитині для нормалізації її емоційного стану слід приділяти трохи більше уваги й надавати трохи більше допомоги. Підкреслюючи певну неспроможність дитини, мати лише ускладнює ситуацію, а увага, підтримка й допомога надасть дитині сили діяти, стати такою, якою мати хоче її бачити.

Малюнок 3. Дитина як об'єкт агресії (емоційно негативна ситуація)
Зазвичай ситуація сприймається негативно й дитина вибирає сумне обличчя для персонажа, зображеного на малюнку, але це має місце далеко не завжди. Й у цих випадках не можна (як нерідко робиться) поправляти дитину, переконувати у неправильності вибору або ж неправильно розумінні малюнка, та пояснювати його зміст. Позитивно малюнок сприймається активними, розгальмованими дітьми (частіше хлопчиками), які уміють протистояти агресії; бійки, навіть з друзями, для них звичні й сприймаються

як нормальний спосіб вирішення суперечок. Вони полюбляють демонструвати силу й добре себе почувають після такого з'ясування стосунків. Така дитина не ображається, після бійки (навіть якщо вона зазнала поразки) завжди готова продовжити гру.

Малюнки 4, 7, 14. Вдягання, умивання, їжа (нейтральні побутові ситуації).

Малюнок 14 сприймається дітьми як звичайна ситуація, а не якась особливе, споживання їжі, яке важко емоційно сприймається наодинці (відповідно до стандартного опису методики). Ці малюнки викликають негативну реакцію у тому разі, якщо батьки «фіксовані» на охайності, акуратності та режимі, постійно виправляють дитину й роблять їй зауваження: «зачешися», «поправ сорочку», «застібни гудзика», «помий руки» тощо. Ситуація загострюється, якщо дитина уповільнена і її починають квапити. Окрім цього, мал. 14 негативно сприймається тими дітьми, батьки яких надто стурбовані правильним харчуванням й примушують дитину «їсти те, що потрібно», незважаючи на те, якій їжі вона надає перевагу та чи хоче дитина їсти взагалі. Мал. 14 іноді сприймається не як одна з побутових ситуацій (споживання їжі), а як власний портрет. У цьому випадку негативний вибір свідчить про негативну самооцінку дитини. Саме такий висновок слід зробити, якщо й у колірному виборі дитини (методика Люшера) на першому (або на другому) місці стоїть чорний.

Малюнок 5. Дитина грається з матір'ю (емоційно позитивна ситуація). На практиці всі діти сприймають персонаж, який у методиці позначено як старшу дитину, як матір. Малюнок викликає негативну реакцію, якщо мати зосереджена тільки на навчанні дитини, забороняє або суттєво обмежує її ігри, вважаючи це заняттям виключно для дошкільнят, марнуванням часу. Іноді така установка складається у матері, яка невпевнена у шкільних успіхах своєї дитини й яка прагне зробити усе можливе, щоб дитина навчалася на «відмінно». Такі матері можуть заохочувати відвідування гуртків та інтелектуальних занять, але обмежувати участь дитини у звичайних дитячих

іграх.

Матері слід тактовно пояснити, що дитина не може повністю відмовитися від звичного для неї способу життя. Позбавлення її ігор призводить до емоційної дестабілізації, погіршує працездатність, знижує навчальну активність.

Малюнок 6. Дитина грається сама (нейтральна ситуація).

У практиці невідомі випадки, коли цей малюнок трактується як засинання наодинці (що відповідає стандартному опису методики). Зазвичай діти описують цю ситуацію так: «Мама з татом дивляться телевізор, а дитина грається». Малюнок сприймається негативно, коли батьки більше уваги приділяють собі, ніж дитині, «ігнорують» дитину, намагаються не займатися нею («іди пограйся», «не заважай», «у мене брак часу» тощо). Іноді такі стосунки з дитиною складаються через об'єктивні обставини. Батьки бажали б і більше спілкуватися з дітьми, але вимушені багато працювати, щоб задовольнити матеріальні потреби сім'ї. Вони дуже втомлюються, й на ігри з дитиною вже просто не вистачає сил. Маленькі діти неспроможні зрозуміти ці об'єктивні причини, навіть якщо їм намагаються ці причини пояснити. Вони реагують безпосередньо на слова, які чують найчастіше, та ставлення, яке відчують.

У цьому разі важливо поновити позитивний емоційний контакт із дитиною. Не обов'язково гратися з нею, вистачить просто потримати дитину на колінах, приголубити. Не обов'язково підтримувати розмову, достатньо слухати та кивати. Така «взаємодія» не потребує особливих зусиль і часу, а дитина вже не відчуває себе знедоленою.

Малюнок 8. Мати сварить дитину (емоційно негативна ситуація).

Позитивно малюнок сприймається розпеченими, безтурботними дітьми. Як правило, вони коментують свій вибір так: «мама зараз посвариться й забуде, знов будемо гратися», «мама просто так погрожує, насправді вона не сердиться».

Малюнок 9. Дитина й батько, який грається з малюком (нейтральна

ситуація). Негативна реакція дитини пояснюється аналогічно до інтерпретації мал. 2.

Малюнок 10. Ситуація суперництва (емоційно негативна ситуація).

Сприймається дітьми як ситуація суперництва, а не як агресивний напад (що відповідає стандартному опису методики). Малюнок сприймається позитивно активними, такими, які можуть постояти за себе, забіякуватими дітьми (дівчатками й хлопчиками приблизно однаково). Вибір веселого обличчя вони коментують так: «Тут діти граються».

Малюнок 11. Збирання іграшок (емоційно нейтральна ситуація).

На малюнку діти зазвичай бачать ігрову ситуацію, а не прибирання іграшок (згідно зі стандартним описом методики). Малюнок викликає негативну реакцію в тому разі, якщо дитині не дають гратися (аналогічно реакції на мал. 5). Вибір сумного обличчя діти зазвичай коментують так: «Мама прийшла й каже: "Досить гратися, іди робити уроки"».

Малюнок 12. Ізоляція, ігнорування дитини іншими дітьми (емоційно негативна ситуація).

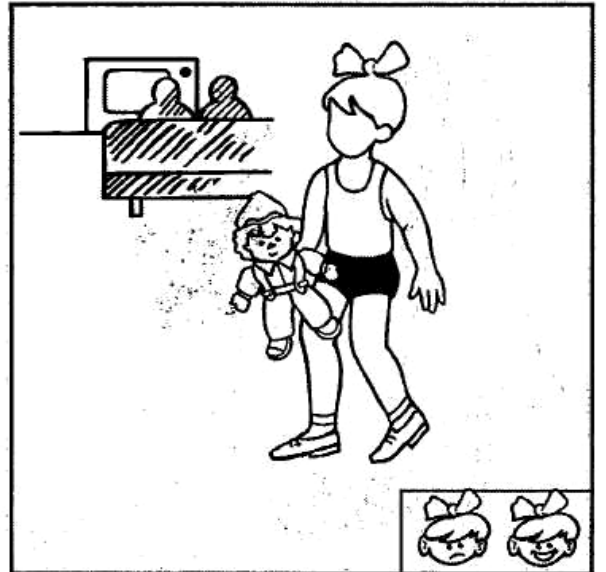
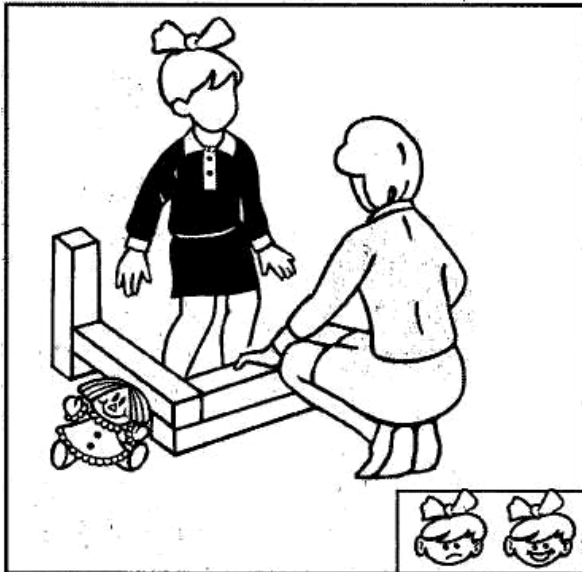
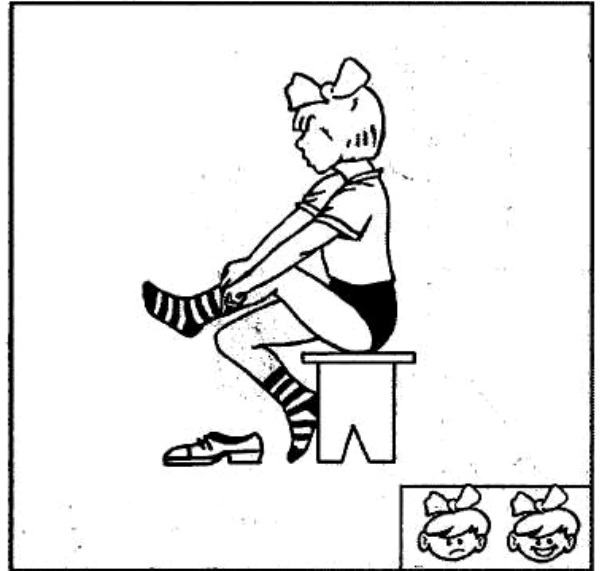
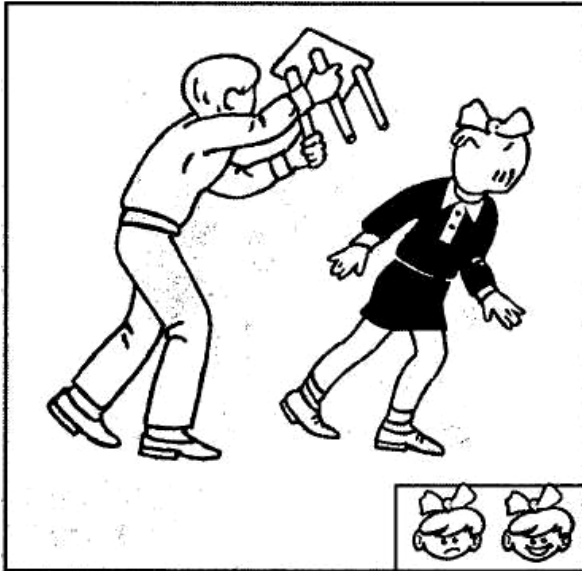
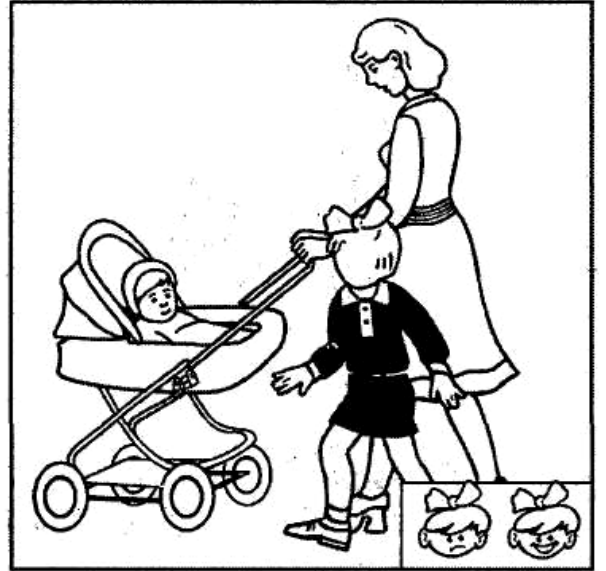
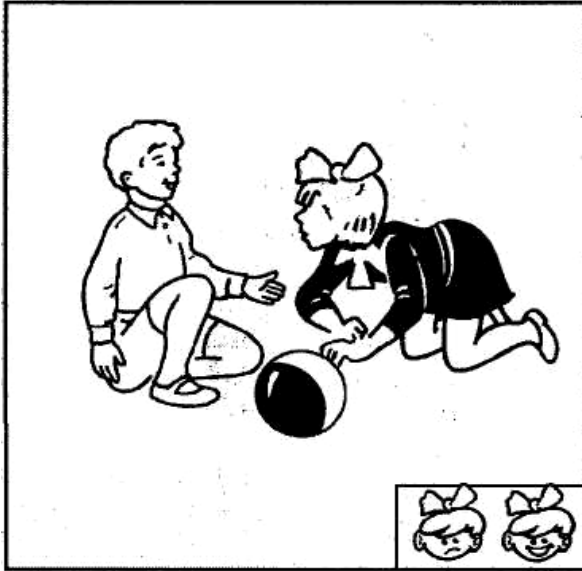
Якщо дитина не є знедоленою, її не виключають постійно зі спільних ігор, то малюнок сприймається нею позитивно. Дитина пояснює, що на малюнку діти граються. Малюнок практично завжди сприймається негативно дітьми з високим рівнем інтелектуального розвитку: вони реагують на об'єктивний зміст ситуації незалежно від того, як реально до них ставляться інші діти (навіть у тому разі, коли посідають у класі провідні позиції). У цьому випадку негативний вибір дитини не слід інтерпретувати як показник тривожності й додавати до інших «тривожних» виборів. Малюнок також негативно сприймають і ті діти, яких справді не запрошують до спільних ігор, і вони цим надто переймаються.

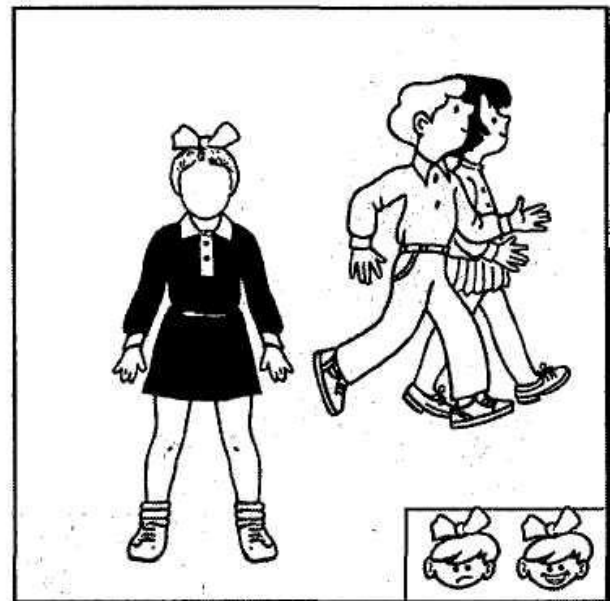
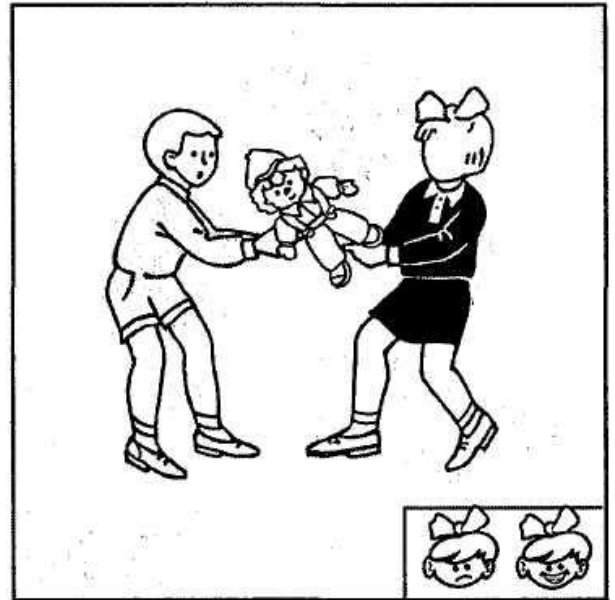
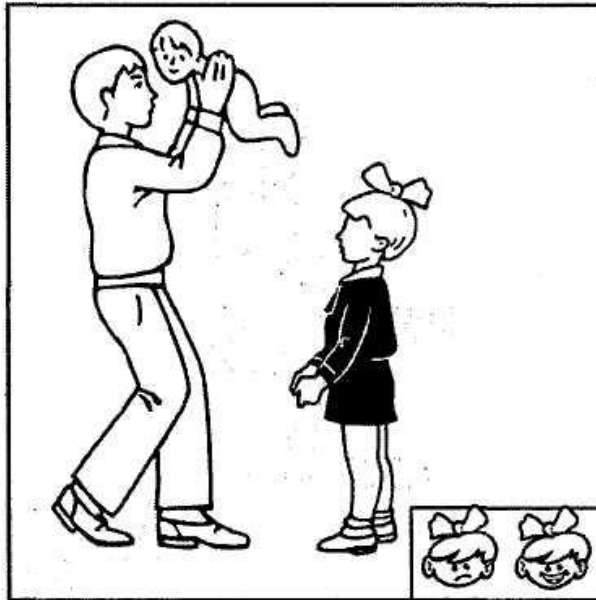
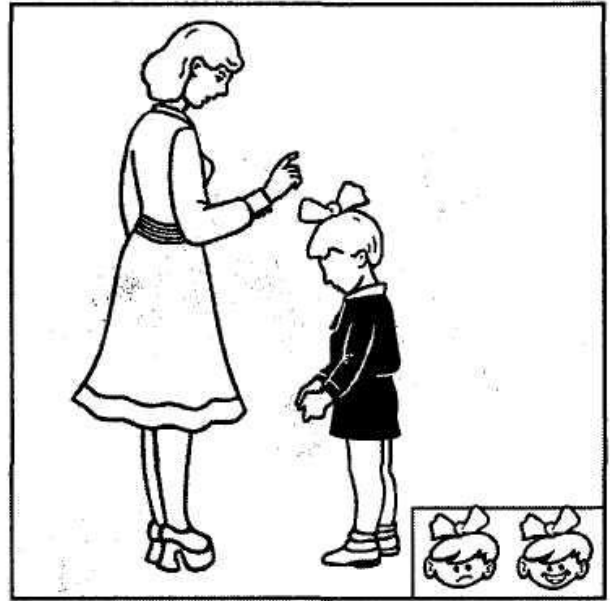
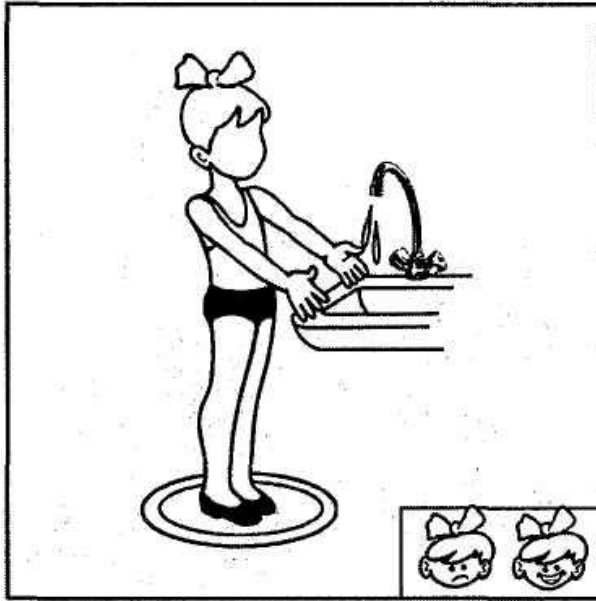
Малюнок 13. Дитина з батьками (емоційно позитивна ситуація).

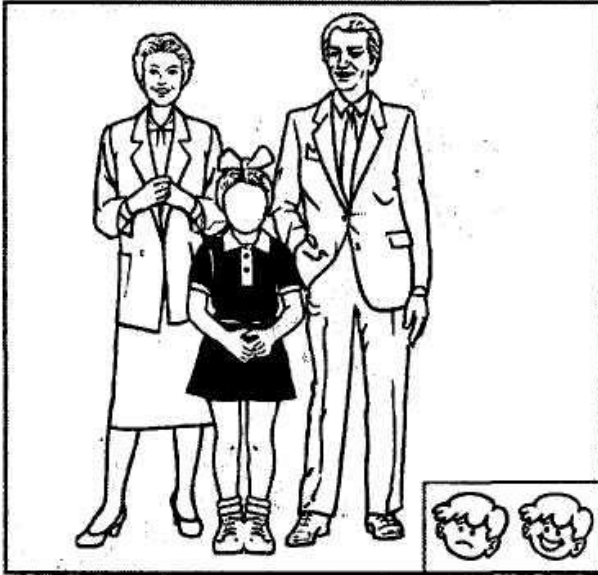
Малюнок сприймається негативно, якщо зіпсовано взаємини з батьками (емоційне неприйняття, байдуже ставлення, часті покарання), а також коли батьки конфліктують між собою чи із старшими членами сім'ї, а

дитина мимоволі бере у цьому участь. У останньому випадку Малюнки, де батько й мати зображені окремо, дитина може сприймати позитивно (тобто з кожним окремо у неї хороші стосунки, погано стає тільки тоді, коли вони збираються разом). Малюнок сприймається негативно й у тому разі, коли зіпсовані стосунки дитини з одним із батьків (зазвичай із домінантним), а другий не може впоратися із захисною функцією. Якщо дитина виховується у неповній сім'ї, але не відчуває ніякого дискомфорту, почувається добре, то малюнок вона сприймає позитивно. Якщо ж вона почуває себе ущемленою, глибоко переживає відсутність батька чи матері, вважає свою сімейну ситуацію неповноцінною, то малюнок оцінюється негативно.

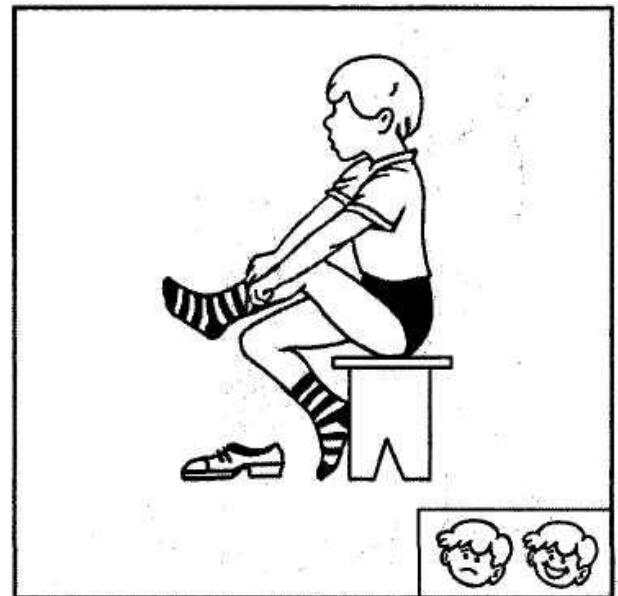
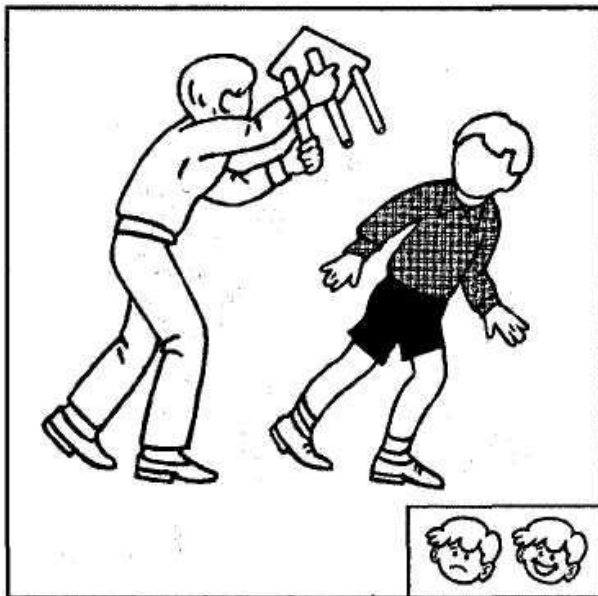
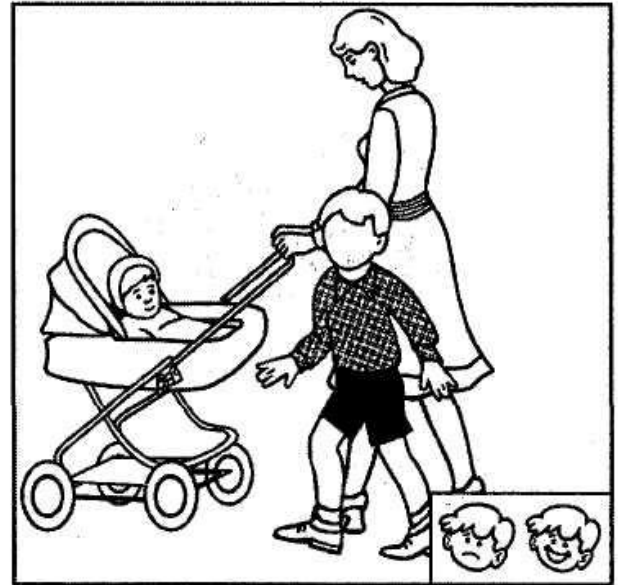
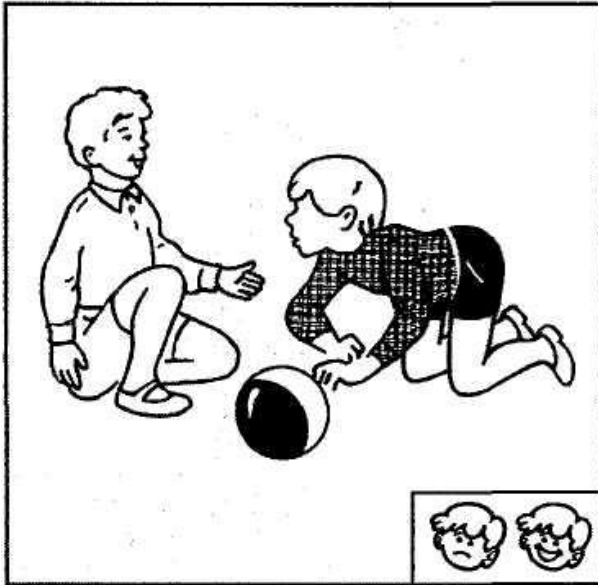
ВАРІАНТ ДЛЯ ДІВЧАТОК

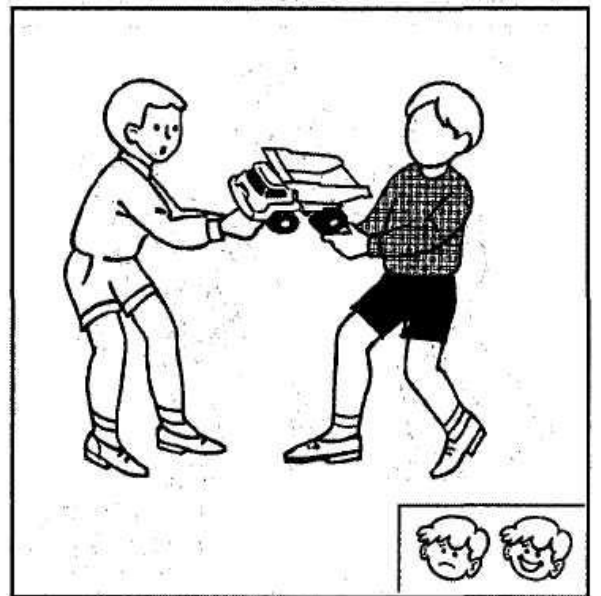
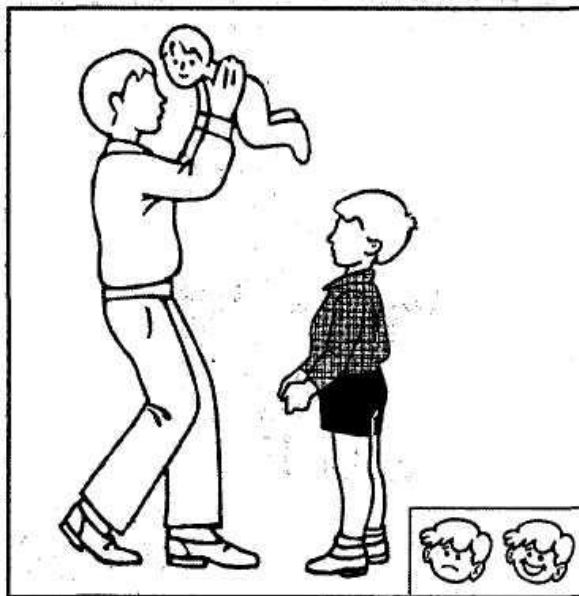
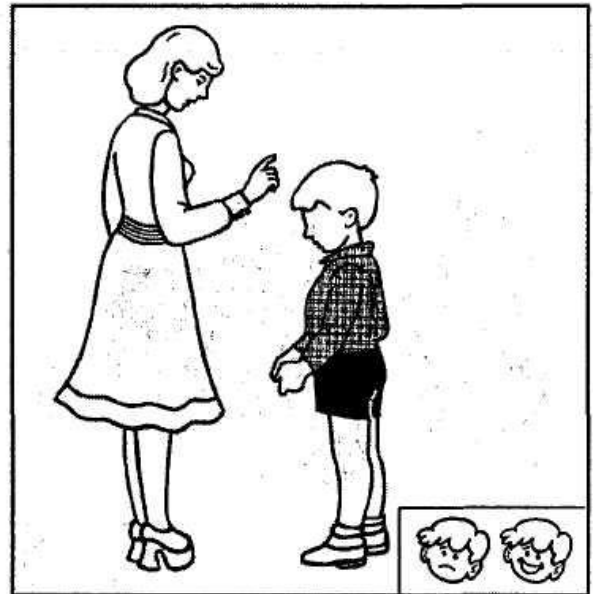
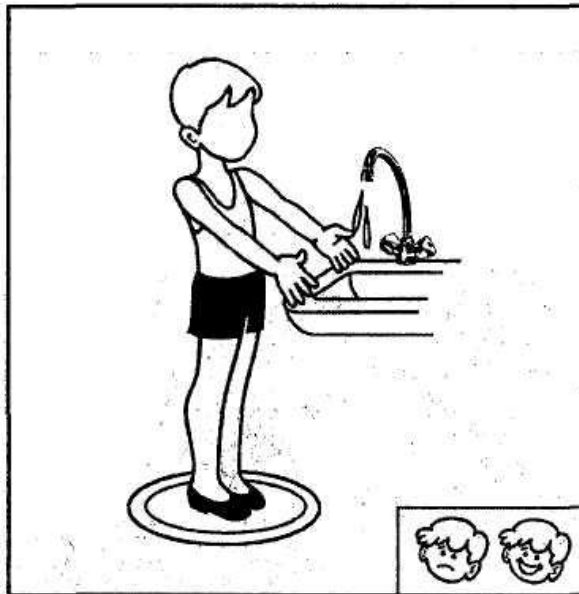
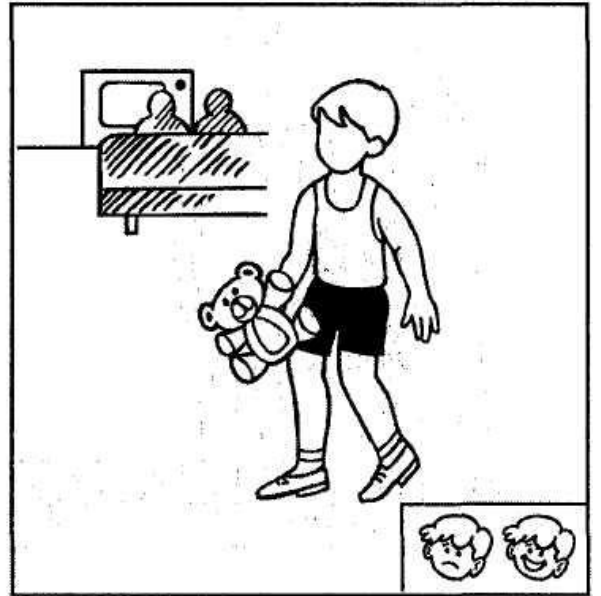
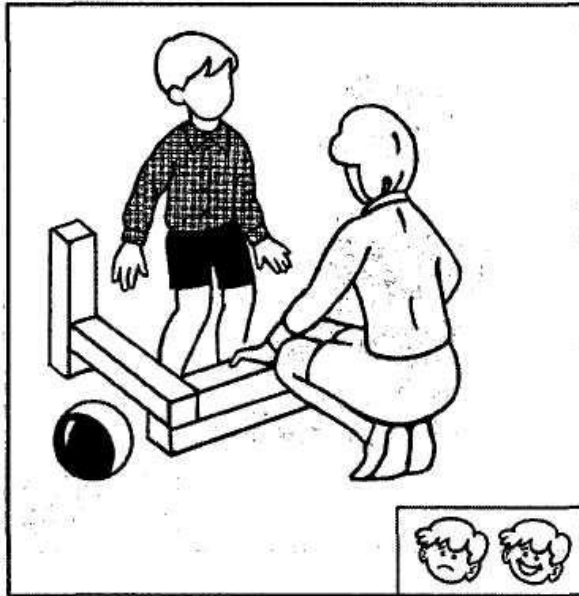

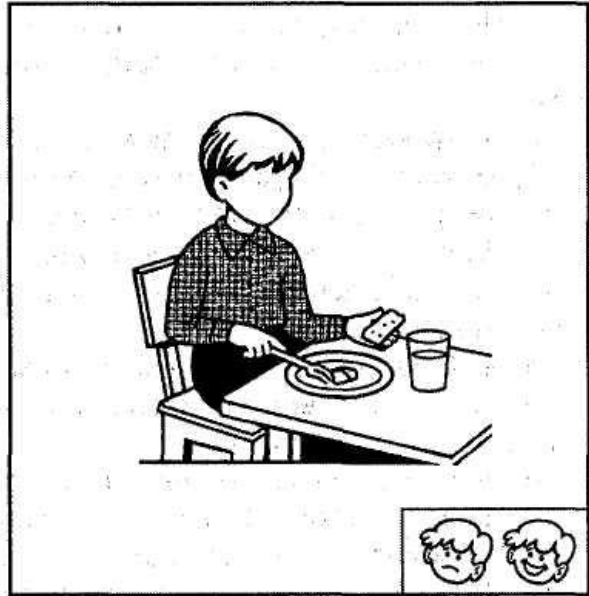
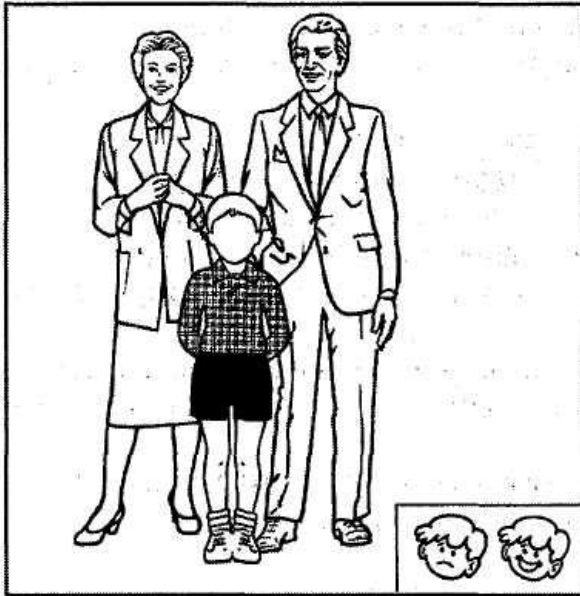
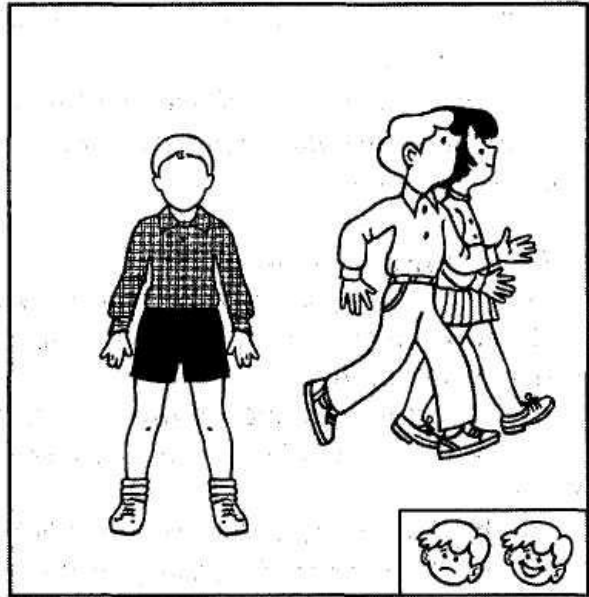
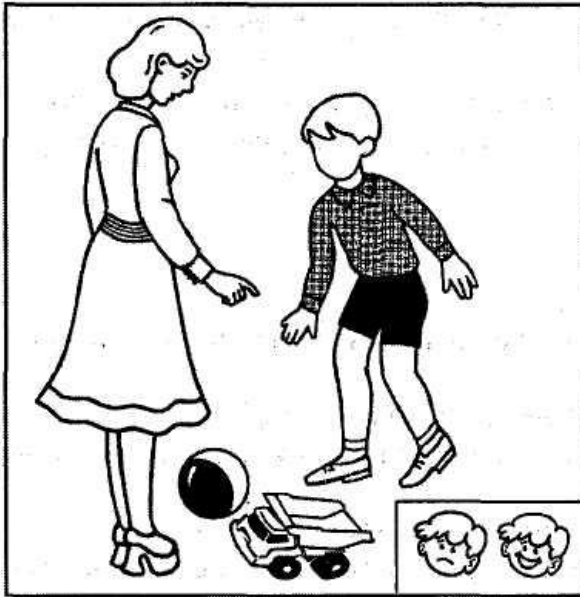

ВАРІАНТ ДЛЯ ХЛОПЧИКІВ

Методика «Інтерв'ю».

Ця методика дає можливість визначити вміння дитини орієнтуватися в оточуючому світі, її соціалізацію.

Інструкція: « Уяви собі, що я журналіст, який хоче взяти у тебе інтерв'ю для нашої районної газети. Ти маєш уважно слухати запитання, які я буду задавати, а потім правильно і швидко на них відповідати». Кожна правильна відповідь – один бал.

Запитання:

1. Як тебе звати? (дитина може назвати замість імені прізвище, то можна уточнити: «А все ж, як тебе звати?», не рахуючи це помилкою).
2. Скільки тобі років?
3. Як звати твоїх батьків?
4. Як називається село(місто), в якому ти живеш?
5. Як називається адреса, на якій проживаєте твоя сім'я?
6. Які ти знаєш свійські та дикі тварини? (Дитина має назвати хоча б по 3 тварини на кожне із завдання).
7. Які ти знаєш пори року?
8. Назви їх ознаки?
9. Перерахуйте предмети:
 - Одягу;
 - Меблі;
 - Фрукти
 - Овочі

(За кожен названу правильну відповідь один бал 4*1)

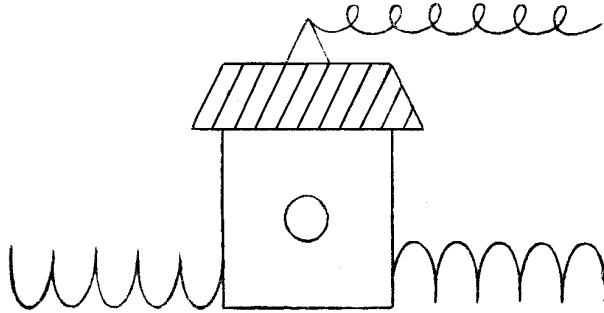
Уміння орієнтуватися на зразок

Тест «Будиночок» (за Н.Й.Гуткіною)

Ця методика є модифікацією тесту Д.Векслера і використовується для визначення рівня розумового розвитку дитини. Виконання цього завдання дозволяє виявити уміння дитини орієнтуватися на зразок, вміння точно

копіювати, що передбачає певний рівень довільності уваги, просторового сприймання, сенсомоторної координації та дрібної моторики руки.

Дитині пропонується аркуш паперу (без ліній і клітинок), олівець і зразок, на якому зображено будинок (Мал.1).

Мал.1

Інструкція:

- «Подивися уважно на зразок і постарайся якомога точніше намалювати такий самий будиночок на своєму аркуші паперу. Якщо ти щось не так намалюєш, то стирати гумкою не можна – порібно зверху неправильного чи поруч намалювати правильно.»

Оцінка виконання завдання:

Низький рівень: малюнок збільшений більш ніж у 2 рази, відсутні більше 3-х важливих деталей, не правильне штрихування даху, не вийшли елементи, що зображують тин і дим, багато розривів, на запитання про наявність помилок дитина відповідає негативно – **1-2 бали.**

Середній рівень: весь малюнок скопійований з невеликим збільшенням, відсутня одна деталь, яку дитина сама домальовує після навідного запитання, допущено не більше 3-х розривів ліній – **3 бали.**

Достаній рівень: малюнок скопійований майже точно, є невеликі помилки, пов'язані з неправильним зображенням якого-небудь елемента, його незначним збільшенням чи наявністю 1-2 розривів між лініями в тих місцях, де вони повинні бути неперервними –

4 бали.

Високий рівень: малюнок точно відтворений, наявні всі деталі, збережені всі розміри малюнку та окремих його деталей, правильно зображені всі елементи малюнку – **5 балів.**

Примітка. Якщо дитина тримає олівець у лівій руці, це обов'язково зазначається у протоколі обстеження. Перевчати “лівшу” не слід. Якщо батьки хвилюються з цього приводу, їх потрібно заспокоїти.

Методика «Четверте зайве»

Обладнання: набір рядів слів (для кожної дитини 4 ряди по 4 слова в рядку).

Для глибшого і додаткового розуміння рівня розвитку логічного мислення дитини рекомендовано брати слова: синичка, курка, сова, ластівка.

Час виконання: 1 хвилина на рядок.

Дитині пропонується пограти у гру «Четверте зайве», пояснюючи процедуру гри: *« Я буду називати тобі 4 слова, три з яких означають одне поняття. Тобто їх можна об'єднати одним словом, наприклад: шафа, стілець, стіл – це меблі, а четверте зайве – яблуко – це слово, яке не належить до меблів і тому воно зайве». Давай спробуємо разом: м'ячик , скакалка, лялька, ніж. Яке слово зайве? Молодець! Звичайно, це ніж, адже він не належить до іграшок, а до посуду. Отже, зрозуміло? Тож почали:*

I. 1. Їжачок, білочка, ведмідь, стілець.

2. Абрикоса, буряк, слива, яблуко.

3. Автобус, капелюх, тролейбус, літак.

4. Ялинка, кавун, яблуня, верба.

II. 1. Кросівки, чоботи, велосипед, тапочки.

2. Огірок, помідор, картопля, малина.

3. Ромашка, тюльпан, ялинка, мак

4. М'ячик, лялька, кубики, морозиво.

- III. 1. Зошити, шафа, стіл, крісло.
 2. Огірок, помідор, часник, суниця.
 3. Порося, тигрєня, курча, цуценя.
 4. Ведмідь, вовк, кіт, лисиця.
- IV. 1. Плаття, куртка, машина, спідниця.
 2. Ялинка, кавун, яблуна, верба.
 3. Метелик, муха, півень, комар.
 4. Весна, зима, обід, літо.
- V. 1. Капелюх, шапка, хустина, парасолька.
 2. Волошка, мак, огірок, ромашка.
 3. Ведмідь, лисиця, їжак, собака.
 4. Сніданок, обід, вечеря, зима.

Аналіз результатів: за кожне правильно визначне «зайве» слово – **1 бал**.

Високий рівень 4 слова – **4 бали**.

Достатній рівень – 3 слова – **3 бали**.

Середній рівень – 2 слова – **2 бали**.

Низький рівень – одне слово – **1 бал**.

Тест «Запам'ятовування 10 слів» (за С.Рубінштейном)

Процедура дослідження: дитині пропонується набір з 10 простих відомих дітям слів, які необхідно 5 разів повторити. Після кожного повтору слів визначається кількість слів з ряду, які дитина змогла повторити. Експериментатор читає слова повільно, чітко. Коли обстежуваний повторює слова, експериментатор ставить плюси, відзначаючи названі слова.

Рекомендовані набори слів:

1. Годинник, вітер, риба, зірка, слон, цукерка, папір, стілець, мотузка, ліс.
2. Пес, вікно, книга, коник, низький, конверт, небо, буква, сон, сонце.

3.Лялька, ложка, червоний, машина, високо, пензлик, мама, книга, курка, риба.

4.Кіт,ручка, синій, погано, яблуко, стеля, хворий, виделка, лампа, олівець.

5.Дім,парта,білий, добре, груша, крейда, сильний, кружка, свічка, стіл.

Визначення динамічності пам'яті: постійний ріст кількості запам'ятованих слів – динамічність висока; кількість запам'ятованих слів коливається, але утримується не нижче п'яти слів за останнім разом – задовільна; кількість запам'ятованих слів з кожним разом стає меншим і становить менше п'яти слів – незадовільна.

Оцінювання продуктивності пам'яті:

8-10 – високий рівень;

6-7 – достатній рівень;

4-5 – середній рівень;

1-3 – низький рівень;

Увага! Оцінюється кількість запам'ятованих слів за останнім (п'ятим)разом.

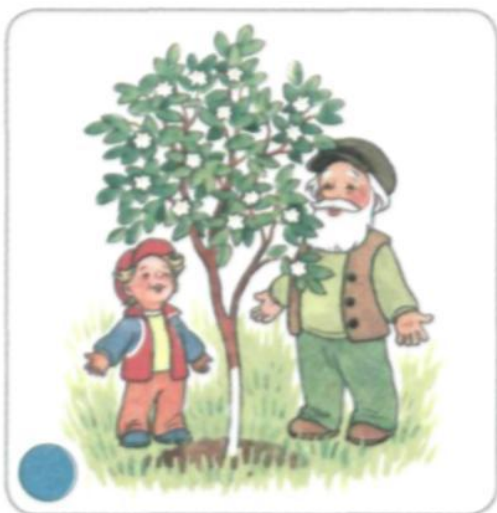
Методика «Послідовність подій»

(за А.Бернштейном)

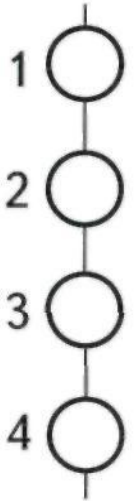
Запропонована методика для дослідження розвитку логічного мислення, мовлення і здатності до узагальнення.

Дитині показують серію картинок (мал.3, 4) в неправильній послідовності. Далі дають 2 хвилини для того, щоб вона уважно розглянула ці картинки. Дитина повинна зрозуміти сюжет, вибудувати правильну послідовність подій і скласти за картинками розповідь.

Мал.3

Мал.4

Обладнання: сюжетні картинки.

Інструкція. «Розглянь ці картинки, склади їх у правильній послідовності того, що зображене на них і розкажи про те, що ти побачиш».

Інтерпретація результату:

Низький рівень: дитина розповідає історію тільки після повторення інструкції. Послідовність подій складена не вірно. Мова побутова – **1 бал.**

Середній рівень: дитина розповідає історію з допомогою, картинки можуть не відображати епізоду історії, мова образна, проте не виразна, присутні діалоги, самостійний опис героїв – **2 бали.**

Достатній рівень: дитина складає історію, малюнок відображає сюжет, його героїв, є деталізація, сюжет історії пригодницький чи побутовий, композиція містить основні елементи, мова образна, виразна – **3 бали.**

Високий рівень: дитина легко складає історію, сюжет пригодницький чи казковий, складає послідовність картинок і розповідає історію одночасно. У розповіді відзначає суттєвий момент історії. Розповідь структурно оформлена (має виражену композицію і деталізована). Мовлення образне, виразне, використані різноманітні засоби і прийоми, опис героїв деталізований – **4 бали.**

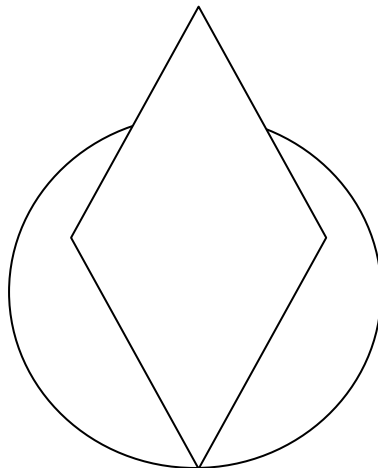
Тест «Віддалені асоціації» (за А.Медніком)

Даний тест спрямований на виявлення лише однієї зі сторін креативних здібностей – уміння перекомбінувати дані елементи в нові комбінації.

Інструкція: Дитині повідомляють, що перед нею картина, яку почав малювати художник, але не завершив. Треба догадатися, що саме він хотів намалювати і завершити малюнок за нього.

Дитині пропонують розглянути малюнок 5 і подумати, що це могло бути: пейзаж, портрет, предмет, а може щось зовсім інше. Увага! Якщо дитина довго не починає малювати – інструкцію слід повторити ще раз.

Мал.5

Оцінювання результату:

Низький рівень – 0-3 бали – у малюнку зовсім не враховані запропоновані елементи (коло, ромб); в ромб вписаний сторонній малюнок; малюнок іншого сюжету поза ромбом і колом.

Середній рівень – 4-6 балів – у малюнку враховано якийсь один з елементів, а другий проігнорований (як правило лише зафарбовано); як варіанти: квіточка, око, повітряна куля, людське обличчя...

Достатній рівень – 7-8 балів – у малюнку враховані обидва елементи; як варіанти: пташка з відкритим дзьобом, орнамент, людина в масці, робот...

Високий рівень – 9-10 балів – у малюнку представлене незвичайне бачення ситуації; як варіанти: стадіон, вид зі спини дівчинки з косою, ракета в польоті тощо.

Методика «Домінування пізнавального чи ігрового мотиву дитини»

(за Н.Гуткіною).

Інструкція: Дитину запрошують у кімнату, де на столиках виставлені звичайні, не занадто привабливі іграшки, і просять протягом хвилини розглянути їх.

Після цього психолог кличе дитину до себе і пропонує послухати казку. Дитині читають цікаву для її віку казку, яку вона раніше не чула.

На самому цікавому місці читання переривається, і психолог запитує дитину, що їй в даний момент більше хочеться: погратися з виставленими на столиках іграшками чи дослухати казку до кінця.

Діти з вираженим пізнавальним інтересом зазвичай обирають казку (1 бал).

Діти зі слабкою пізнавальною потребою обирають – погратися.

Аналіз результату: Відповідь оцінюється як «шкільний» - (1 бал), варіант «дошкільний» - (0 балів).

РІВНІ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ:

Низький: 0 - 19 балів

Середній: 20 - 39 балів

Достатній: 40 - 56 балів

Високий: 57- 80 балів

Методика “Обведи контур”

Процедура дослідження: дитині показують малюнки і подають інструкцію. Дитина за допомогою олівця або ручки повинна якнайшвидше і точніше відтворити на правій частині малюнка той контур, який представлено в його лівій частині. Всі лінії необхідно намагатися робити прямими й точно з'єднувати кути фігур. Бажано також, щоби контури фігур були відтворені в тих самих місцях, де вони зображені на малюнках-зразках в лівій частині. Оцінюватимуться акуратність, точність і швидкість роботи.

Обробка та аналіз результатів

10 балів – дитина витратила на виконання всього завдання менше від 90 сек, при цьому всі лінії прямі і точно з'єднують кути фігур. Всі лінії співпадають із заданими контурами.

8-9 балів – на виконання завдання витрачено від 90 до 105 сек. При цьому має місце хоча б один з наступних недоліків: 1 або 2 лінії не є достатньо прямими; у 2 або 3 випадках накреслені лінії не зовсім правильно поєднують кути фігур; від 2 до 4 ліній виходять за межі контуру; від 4 до 5 кутів поєднані неточно.

6-7 балів – на виконання завдання витрачено від 105 до 120 сек. При цьому має місце хоча б один з наступних недоліків: 3 або 4 лінії не є достатньо прямими; у 4 або 6 випадках накреслені лінії не зовсім правильно поєднують кути фігур; від 5 до 6 ліній виходять за межі контуру; від 6 до 7 кутів поєднані неточно.

4-5 балів – на виконання завдання витрачено від 120 до 135 сек. При цьому має місце хоча б один з наступних недоліків: 5 або 6 ліній не є достатньо прямими; у 7 або 10 випадках накреслені лінії не зовсім правильно поєднують кути фігур; від 7 до 8 ліній виходять за межі контуру; від 8 до 10 кутів поєднані неточно.

2-3 бали – на виконання завдання витрачено від 135 до 150 сек. При цьому має місце хоча б один з наступних недоліків: 7 або 10 лінії не є достатньо прямими; у 11 або 20 випадках накреслені лінії не зовсім правильно поєднують кути фігур; від 9 до 18 ліній виходять за межі контуру; від 11 до 17 кутів поєднані неточно.

0-1 бал – на виконання завдання витрачено часу більше за 150 сек. Майже всі лінії, за виключенням 1 або 2, не є прямими; майже всі кути, за виключенням 1 або 2, поєднані неправильно.

Висновки про рівень розвитку

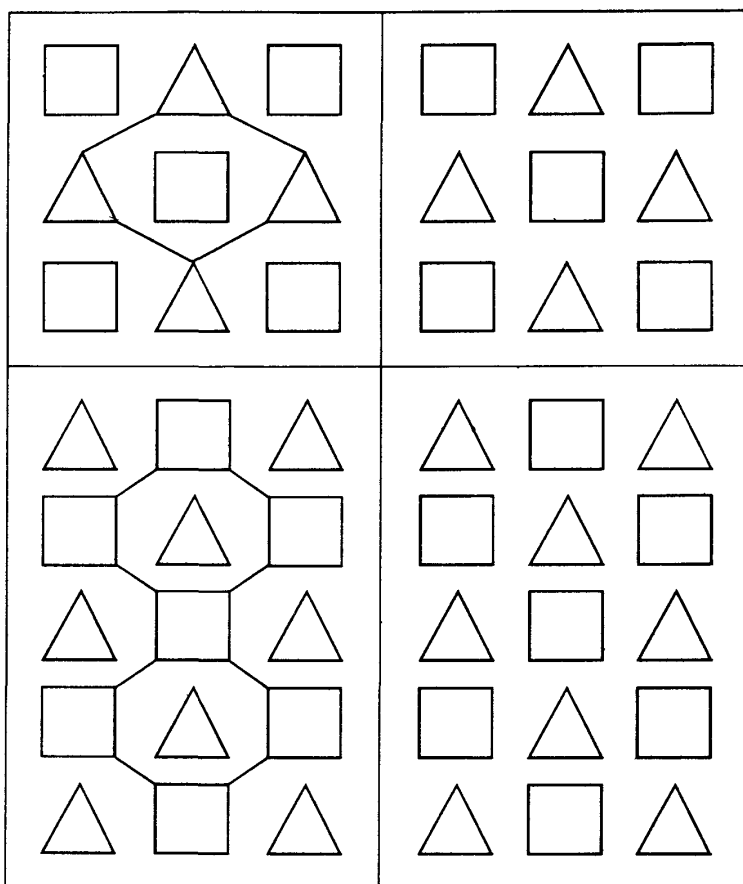
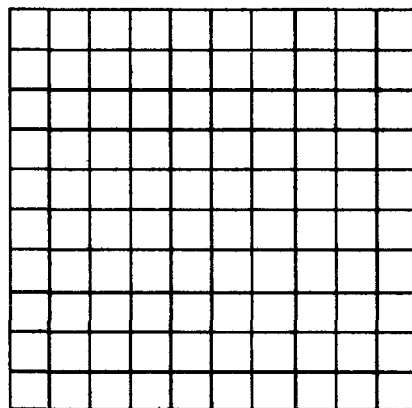
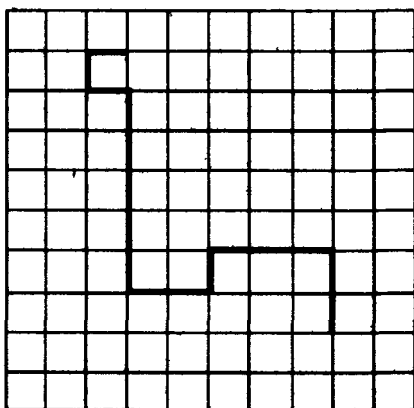
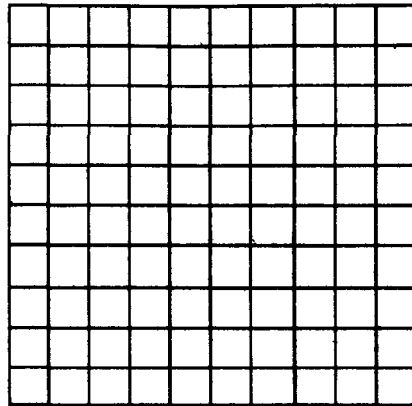
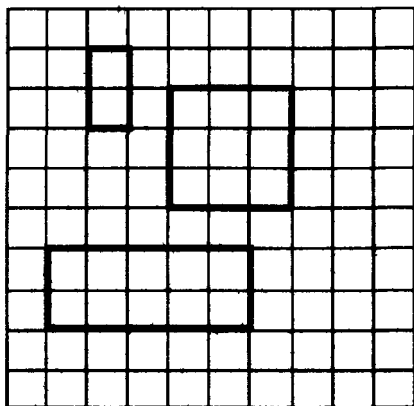
10 балів – дуже високий;

8-9 балів – високий;

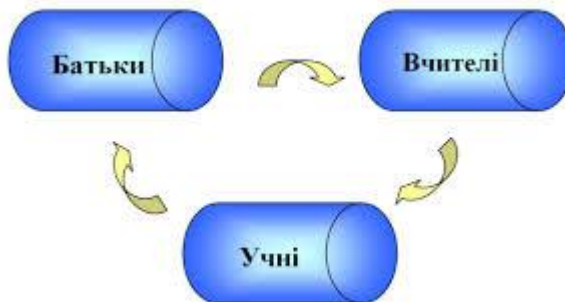
4-7 балів – середній;

2-3 бали - низький;

0-1 бал – дуже низький.

Діагностичний блок (для батьків і вчителів)

Методика «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи»

(В.Чирков, О.Соколова, О.Сорокіна)

Мета : визначити рівень адаптованості дитини до навчання в школі.

Методика складається з двох схем:

Схема 1: вивчення соціально-психологічної адаптації дітей до школи, для вчителів.

Схема 2: вивчення соціально-психологічної адаптації, для батьків.

Схема 1 (для вчителів) включає 4 критерії адаптованості і 7 характеристик (шкал) для їхньої оцінки. Як критерії виступають такі параметри:

1. Ефективність навчальної діяльності.
2. Засвоєння шкільних норм поведінки.
3. Успішність соціальних контактів.
4. Емоційне благополуччя.

Схема 2 (для батьків) містить 6 характеристик (шкал):

1. Успішність виконання шкільних завдань.
2. Ступінь зусиль, необхідних дитині для виконання шкільних завдань.
3. Самостійність дитини у виконанні шкільних завдань.
4. Настрій, з яким дитина йде до школи.
5. Взаємини з однокласниками.
6. Загальна оцінка адаптованості.

Форма проведення: індивідуальна і групова.

Матеріали: стимулюючий матеріал, бланки.

Порядок використання схем.

Використання схем може здійснюватися різними способами. При одноразовому їх застосуванні вчителя (або вчителів) і батьків за кожним критерієм просять вибрати твердження, найбільш точне на цей час. (Кожне твердження має свій бал). Підсумовування отриманих балів за кожною схемою дає змогу одержати оцінки адаптованості дитини до школи.

При багаторазовому застосуванні схем педагоги й батьки щодня в бланку спостереження протоколу відзначають номери тверджень, що найбільше відповідають формам поведінки та які часто трапляються у навчальній діяльності. На підставі цих даних виводять сумарний показник адаптованості дитини, а також складають графік динаміки процесу адаптації за визначений період.

У випадку застосування обох способів схем отримані результати порівнюють з нормами.

Схема 1

22-35 балів – зона адаптації;

15-21 бал – зона неповної адаптації;

0-14 балів – зона дезадаптації

Схема 2

19-30 балів – зона адаптації;

13-18 балів – зона неповної адаптації;

0-12 балів – зона дезадаптації.

Схема 1

ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ШКОЛИ

(заповнюють вчителі)

Критерій І. «Ефективність навчальної діяльності»

Шкала «Навчальна активність»

5	Активно працює на уроці, часто підносить руку і відповідає правильно					
4	На уроці працює, позитивні і негативні відповіді чергуються					

3	Рідко підносить руку, але відповідає правильно					
2	Навчальна активність на уроці має короткочасний характер, часто відволікається не чує запитання					
1	Пасивний на уроці, дає негативні відповіді або не відповідає зовсім, часто переписує готове з дошки					
0	Навчальна активність відсутня (дитина не включається в навчальний процес)					

Шкала «Засвоєння знань» (успішність)

5	Правильне, безпомилкове виконання шкільних завдань					
4	Невеликі поодинокі помилки					
3	Поодинокі помилки, пов'язані з пропуском букв і їхньою заміною					
2	Погане засвоєння матеріалу за одним з основних предметів, порівняно велика кількість помилок					
1	Часті помилки, неакуратне виконання завдань: багато виправлень, закреслень					
0	Погане засвоєння програмного матеріалу з усіх предметів: грубі помилки і їх чимало					

Критерій II. «Засвоєння шкільних норм поведінки»

Шкала «Поведінка на уроці»

5	Сидить спокійно, сумлінно виконує всі вимоги вчителя					
4	Виконує вимоги вчителя, але іноді, на короткий час, відволікається від уроку					
3	Зрідка повертається, обмінюється короткими репліками з товаришами					

2	Часто спостерігається скутість у рухах, позі, напруженість у відповідях					
1	Виконує вимоги вчителя частково, відволікається на сторонні заняття, постійно розмовляє					
0	Не виконує вимоги вчителя: велику частину уроку займається сторонніми справами (переважають ігрові інтереси)					

Шкала «Поведінка на перерві»

5	Висока ігрова активність, охоче бере участь у рухливих колективних іграх					
4	Активність виражена мало: любить заняття в класі з кимось із дітей, читання книг, спокійні ігри					
3	Активність дитини обмежується заняттями, пов'язаними з підготовкою до наступного уроку (готує підручники, зошити, миє дошку, прибирає клас)					
2	Не може знайти собі заняття, переходить від однієї групи дітей до іншої					
1	Пасивна, рухи скуті, уникає інших					
0	Часто порушує норми поведінки: заважає іншим дітям гратися, кричить, бігає, не змінює своєї поведінки, коли роблять зауваження (не володіє собою)					

Критерій III. «Успішність соціальних контактів»

Шкала «Взаємини з однокласниками»

5	Товариська, легко контактує з дітьми					
4	Малоініціативна, але легко вступає в контакт, коли					

	до неї звертаються діти					
3	Сфера спілкування обмежена: контактує тільки з деякими дітьми					
2	Воліє бути поруч із дітьми, але не вступає з ними в контакт					
1	Замкнена, ізольована від інших дітей, воліє бути на самоті (інші діти байдужі до неї)					
0	Виявляє негативізм стосовно дітей, постійно свариться і кривдить їх (інші діти її не люблять)					

Шкала «Ставлення до вчителя»

5	Виявляє товариськість стосовно вчителя, прагне сподобатися йому, після уроку часто підходить до вчителя, спілкується з ним					
4	Цінує гарну думку вчителя про себе, прагне виконувати всі його вимоги, у разі потреби сама звертається до нього за допомогою					
3	Старанно виконує всі вимоги вчителя, але за допомогою звертається частіше до однокласників					
2	Виконує вимоги вчителя формально, незацікавлена у спілкуванні з ним, намагається бути непомітною					
1	Уникає контакту з учителем, у спілкуванні з ним легко бентежиться, губиться, говорить тихо, затинається					
0	Спілкування з учителем призводить до негативних емоцій, ображається, плаче при найменшому зауваженні					

Критерій IV. «Емоційне благополуччя»

Шкала «Емоційне благополуччя»

5	Гарний настрій, часто посміхається, сміється					
4	Спокійний емоційний стан					
3	Епізодично виявляється знижений настрій					
2	Негативні емоції: тривожність, смуток, інколи страх; вразливість, запальність, дратівливість					
1	Окремі депресивні прояви, плач без жодних причин; агресивні реакції: часто свариться з дітьми, підвищує голос					
0	Переважає депресивного настрою; агресія (вибуху гніву, злості) виявляється у відносинах з дітьми (може вдарити, щось зламати, зчинити бійку) й у відносинах з учителем					

Вчитель _____

Дата _____

Анкета для батьків

Шановні батьки!

Ми раді з Вами познайомитися. Ніхто не знає дитину так добре, як Ви. Тому, будь ласка, дайте відповіді на деякі питання. Це допоможе нам зрозуміти Вашу дитину.

1. Прізвище та ім'я дитини.
2. З ким із членів родини або інших дорослих дитина найбільше спілкується?
3. Чи відвідує дитина дитячий садочок? Якщо так, то з якого віку? Чи охоче вона його відвідує?
4. Чи є у Вашої дитини друзі? Чи приходять вони до Вас у гості? Це хлопчики або дівчатка?

5. Що ще Ви хотіли б розповісти нам про свою дитину?
6. Як Ви вважаєте, чи хоче Ваша дитина навчатися у школі?
7. В які ігри найбільше полюбляє гратися Ваш малюк?
8. Як він реагує на похвалу?
9. Як реагує на заборони і зауваження?
10. Яких труднощів у вихованні Ви зазнаєте?
11. Чи гуляє дитина надворі самостійно?
12. Які домашні обов'язки є в дитини?
13. Чи є в неї братики або сестрички?
14. Чи караєте Ви свою дитину? Якщо так, то як і за що?
15. Які шкідливі звички є в дитини?
16. Чого боїться Ваше маля?
17. Які улюблені заняття є в дитини?
18. Чи відвідувала дитина заняття щодо підготовки до школи?
19. Яку секцію або гурток відвідує дитина?
20. Яким іграм дитина віддає перевагу: рухливим або спокійним, колективним або індивідуальним?

Стан здоров'я Вашої дитини

1. Особливості розвитку дитини від народження до шестирічного вік (чи були ускладнення, травми, захворювання)?
2. В якому віці дитина почала ходити, говорити?
3. Хворобливість (як часто хворіє протягом року, чи легко застуджується)?

Поведінка дитини

1. Чи слухається батьків?
2. Які особливості поведінки стосовно різних членів родини ви спостерігаєте?
3. Як поводитьься з батьками не вдома?
4. Чи грається з дітьми, бере участь у колективних розвагах?
5. Чи частими є конфлікти, сварки та що, на Вашу думку, спричиняє?
6. Як Ви заохочуєте свою дитину?
7. Чи багато часу Ви приділяєте дитині?

8. Чи збігаються в батьків погляди щодо виховання?

Чи готова дитина до школи?

- Чи хоче ваша дитина йти до школи?
- Чи думає ваша дитина про те, що у школі вона багато дізнається й навчатися буде цікаво?
- Чи може ваша дитина самостійно сидіти над якоюсь справою, яка потребує зосередженості впродовж 30 хвилин (наприклад, збирати конструктор)?
- Чи ваша дитина у присутності незнайомих анітрохи не соромиться?
- Чи вміє ваша дитина складати розповіді за картинкою не коротші, ніж із п'яти речень?
- Чи може ваша дитина розповісти напам'ять кілька віршів?
- Чи вміє вона відміняти іменники за числами?
- Чи вміє ваша дитина читати по складах або цілими словами?
- Чи вміє ваша дитина рахувати до 10 і назад?
- Чи може вона розв'язувати прості задачі на віднімання й додавання одиниці?
- Чи правильно, що ваша дитина має тверду руку?
- Чи любить вона малювати і розфарбовувати картинки?
- Чи може ваша дитина користуватися ножицями і клеєм (наприклад, робити аплікації)?
- Чи може вона зібрати пазли з п'яти частин за хвилину?
- Чи знає дитина назви диких і свійських тварин?
- Чи може вона узагальнювати поняття (наприклад, назвати одним словом овочі: помідори, морква, цибуля)?
- Чи любить ваша дитина самостійно працювати — малювати, збирати мозаїку тощо?
- Чи може вона розуміти і точно виконувати словесні інструкції?

Результати тестування залежать від кількості позитивних відповідей на запитання тесту. Отже, якщо їх:

15—18 — дитина готова йти до школи. Ви не дарма з нею працювали, а шкільні труднощі, якщо і виникнуть, можна легко подолати;

10—14 — ви на правильному шляху, дитина багато чого навчилася, а запитання, на які ви відповіли «ні», підкажуть вам, над чим іще потрібно попрацювати;

9 і менше — почитайте спеціальну літературу, постарайтеся приділяти більше часу заняттям з дитиною і зверніть увагу на те, чого вона не вміє. Результати можуть вас розчарувати. Але пам'ятайте, що всі ми — учні у школі життя. Дитина не народжується першокласником, готовність до школи — це комплекс здібностей, що піддаються корекції.

Анкета для батьків

Шановні батьки першокласників!

Психологічна служба школи просить Вас відповісти на питання, що стосуються самопочуття Вашої дитини, її адаптації до школи.

Ваші щирі відповіді допоможуть нам зробити шкільне життя Вашої дитини психологічно комфортним.

Інформація, яку Ви повідомите, є конфіденційною і не буде використана без Вашої згоди.

Просимо Вас відповісти на запропоновані питання. Підкресліть той варіант, який, на Ваш погляд, найбільш підходить до Вашої дитини.

1. Чи з бажанням йде дитина в школу?

- немає бажання;
- без особливого бажання;
- з бажанням, з радістю;
- важко відповісти.

2. Чи повністю пристосувалася дитина до шкільного режиму?

- ще ні;
- не зовсім;
- в основному так;
- важко відповісти.

3. Які зміни в самопочутті та поведінці дитини Ви відзначаєте з того часу, як вона пішла в школу? Якщо ці ознаки спостерігалися до школи, поставте галочку зліва, якщо з'явилися зараз – підкресліть.

- засинає через силу;
- довго не може заснути, хоча дуже втомилася;
- раптово просинається вночі, плаче;
- розмовляє уві сні;
- довго просинається;
- вранці сонна і млява;
- нетримання сечі;
- поганий апетит;
- млява, стомлена, дратівлива, збуджена після школи;
- безпричинні болі в животі;
- часті головні болі;
- хворіла у вересні-жовтні;
- стала смоктати пальці, гризти нігті, кусати губи, колупатися в носі, теревити волосся або багато разів повторювати які-небудь дії;
- спостерігаються швидкі сіпання (тики) лицьових м'язів, плечей, рук і тому подібне;
- веде себе як маленька, невідповідно віку;
- інші зміни _____

4. Чи є в даний час у Вашої дитини хронічні захворювання, проблеми із здоров'ям?

- так _____
- немає.

5. Опишіть режим дня Вашої дитини:

- встає в _____ ;
- до школи йде самостійно;
- до школи дитину відводить _____ ;
- відвідує групу продовженого дня з _____ до _____ ;
- зі школи повертається самостійно;
- зі школи дитину забирає _____ в _____ ;
- відвідує додаткові заняття, гуртки, секції _____ раз у тиждень;
- робить уроки зазвичай у групі подовженого дня з _____ до _____ ;
- робить уроки вдома з _____ до _____ ;
- відпочиває з _____ до _____ ;
- дивиться телевізор з _____ до _____ ;
- грає з _____ до _____ ;
- лягає спати в _____ ;
- Ваша дитина має окрему кімнату _____ ;
- має своє місце для роботи та ігор в загальній кімнаті _____ .

6. Чи часто дитина ділиться з Вами шкільними враженнями?

- інколи;
- досить часто;
- важко відповісти.

7. Який емоційний характер цих вражень?

- в основному негативні враження;
- позитивних і негативних приблизно порівну;
- в основному позитивні враження.

8. Чи скаржиться дитина на товаришів по класу, ображається на них?

- досить часто;
- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

9. Чи скаржиться дитина на вчителя, ображається на нього?

- досить часто;
- буває, але рідко;
- такого практично не буває;
- важко відповісти.

10. Чи справляється дитина з навчальним навантаженням без напруги?

- так;
- швидше так, чим ні;
- швидше ні, чим так;
- ні;
- важко відповісти.

11. З якими проблемами, пов'язаними з початком шкільного вчення, Ви зіткнулися?

12. Чи потрібна Вам наша допомога і в чому саме _____

Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи (Л.М. Ковальова, Н.Н. Тарасенко)

1. Батьки зовсім не займаються вихованням, майже не бувають в школі.
2. Під час вступу до школи дитина не володіла елементарними навчальними навичками (не вміла рахувати, не знала букви тощо).
3. Учень не знає багато чого з того, що відоме більшості дітей її віку, наприклад, дні тижня, пори року, казки тощо.
4. У першокласника погано розвинені дрібні м'язи рук: він відчуває труднощі з письмом, у нього виходять нерівномірні букви тощо.
5. Учень пише правою рукою, але зі слів батьків є відученою лівшею.
6. Першокласник пише лівою рукою.
7. Учень часто безцільно рухає руками.
8. Першокласник часто кліпає.
9. Дитина смокче палець або ручку.

10. Учень інколи заїкається.
11. Першокласник гризе нігті.
12. У дитини тендітна статура, маленький зріст.
13. Дитина явно «домашня», вона потребує доброзичливої атмосфери, любить, коли її пестять, обіймають.
14. Учень дуже любить грати, грає навіть на уроках.
15. Таке враження, що дитина молодша за інших дітей, хоча за віком – ровесники.
16. Мова першокласника інфантильна, нагадує мову 4-5-річної дитини.
17. Учень надміру неспокійний на уроках.
18. Дитина легко сприймає невдачі.
19. Першокласник любить галасливі, рухливі ігри на перервах.
20. Учень не може довго зосередитися на одному завданні, завжди прагне зробити роботу швидше, не дбаючи про її якість.
21. Після цікавої гри, фізкультурної паузи дитину неможливо налаштувати на серйозну роботу.
22. Учень довго переживає невдачі.
23. При несподіваному питанні вчителя дитина часто губиться. Якщо ж дати час на обмірковування, може відповісти добре.
24. Першокласник дуже довго виконує будь-яке завдання.
25. Домашні завдання дитина виконує набагато краще класних (різниця дуже суттєва, більша, ніж у інших дітей).
26. Учень дуже довго перелаштовується з одного виду діяльності на іншій.
27. Дитина часто не може повторити за вчителем найпростіший матеріал, але при цьому демонструє відмінну пам'ять, коли йдеться про речі, що її цікавлять (наприклад, знає марки машин, але не може повторити просте правило).
28. Першокласник вимагає до себе постійної уваги з боку вчителя. Майже все робить лише після персонального звернення «Пиши!» тощо.
29. Учень допускає багато помилок при списуванні.

30. Щоб відволікти дитину від завдання, досить найменшої причини: скрипнули двері, щось впало тощо.
31. Першокласник приносить в школу іграшки і грає на уроках.
32. Учень ніколи нічого не зробить понад покладений мінімум: не прагне взнати щось, розповісти.
33. Батьки скаржаться, що насилу усаджують дитину за уроки.
34. Таке враження, що на уроках учневі погано, він оживає лише на перервах.
35. До виконання завдань учень не любить докладати жодних зусиль; якщо у нього щось не виходить, кидає, шукає якісь виправдань, наприклад, «болить рука, живіт, голова».
36. У дитини не зовсім здоровий вигляд (худенька, бліда).
37. До кінця уроку першокласник працює гірше, часто відволікається, сидить з відсутнім виглядом.
38. Якщо щось не виходить, дитина дратується, плаче.
39. Учень погано працює в умовах обмеженого часу. Якщо його квапити, може зовсім «відключитися» або кинути роботу.
40. Першокласник часто скаржиться на втому, головний біль.
41. Дитина майже ніколи не відповідає правильно, якщо питання поставлене нестандартно і вимагає кмітливості.
42. Відповіді учня кращі, якщо у нього є можливість опори на якісь зовнішні об'єкти (лічить пальці тощо).
43. Після пояснення вчителя не може виконати аналогічне завдання.
44. Дитині важко застосовувати раніше засвоєні поняття, навички при поясненні вчителем нового матеріалу.
45. Першокласник часто відповідає не по суті, не може виділити головне.
46. Таке враження, що учневі важко зрозуміти пояснення, оскільки основні навички і поняття у нього не сформовані.

Опитувальник для учителя

Прізвище, ім'я дитини _____

Клас _____

1. Чи володіє дитина елементарними навичками самообслуговування? Так Ні
2. Чи активна дитина під час навчальних занять? Так Ні
3. Чи ставить запитання, що стосуються суті завдань? Так Ні
4. Чи активна дитина в іграх? Так Ні
5. Чи прагне виокремитися чимось на тлі однокласників? Так Ні
6. Чи активна дитина у спілкуванні з однокласниками? Так Ні
7. Чи складаються у дитини стосунки з однокласниками? Так Ні
8. Чи наявні особливості у поясненні власних невдач:
 - а) зазвичай вважає винною себе;
 - б) звинувачує інших чи обставини;
 - в) пояснення адекватні ситуації.
9. Чи мають значення для дитини похвала та осуд учителя? Так Ні
10. Чи виконує вона вимоги вчителя? Так Ні
11. Який темп виконання завдань:
 - а) такий самий, як і в більшості однокласників; б) значно вищий;
 - в) нижчий, ніж у більшості однокласників.
12. Чи здатна дитина виконувати роботу, долаючи труднощі? Так Ні
13. Чи характерні помилки «уважності»? Так Ні
14. Виконуючи навчальні завдання:
 - а) діє впевнено; б) постійно шукає підтримки; в) прагне скопіювати.
15. Чи є труднощі в засвоєнні:
 - а) графіки письма; б) читання; в) математичних навичок.
16. Чи є труднощі в розумінні завдань, текстів? Так Ні
17. Чи є труднощі у запам'ятовуванні навчального матеріалу? Так Ні
18. Чи вміє розповісти про те, що їй добре знайоме? Так Ні
19. Чи вміє робити висновки? Так Ні

20. Чи вміє використовувати знання у нестандартних ситуаціях? Так Ні
21. Яким завданням надає перевагу:
- а) таким, що потребують повторних дій;
 - б) таким, що потребують копіювання;
 - в) таким, що потребують міркування.
22. Які інші особливості притаманні дитині?

Працюючи з цим Опитувальником, учитель вибирає із перелічених потрібну відповідь і підкреслює її. В пунктах 8, 11,14,15,21 вибір позиції а), б), в) відмічає знаком «+». Відповідь на питання за номером 22 записує, формулюючи коротко.

РОЗДІЛ ІІІ. КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНА ПРОГРАМА « Я ПЕРШОКЛАСНИК» У РОБОТІ З ДІТЬМИ

Пояснювальна записка

Початок навчання в школі – один із найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей як в соціально-психологічному, так і в фізіологічному плані.

Це не тільки нові умови життя і діяльності дитини – це нові контакти, нові стосунки, нові обов'язки. Змінюється все життя дитини: все підпорядковується навчанню в школі, шкільним вимогам, шкільним справам, формується новий тип взаємин з іншими людьми, виникають нові форми діяльності. Учням першого класу необхідно успішно опанувати навчальну діяльність, засвоїти шкільні норми поведінки, долучитися до життя у класному колективі, пристосуватися до нових умов розумової праці та режиму. На момент вступу до школи першокласники повинні бути зрілими у фізіологічному і соціальному відношенні, вони повинні досягти певного рівня розумового і емоційно-вольового розвитку, адже тепер нова для них навчальна діяльність вимагає певних знань про навколишній світ. Діти повинні вміти оперувати елементарними поняттями, мати позитивне відношення до навчання та здатність до саморегуляції поведінки.

Проте, дуже часто серед першокласників є діти, які через індивідуальні психофізіологічні особливості не можуть адаптуватися до нового для них життя: не вміють встановлювати позитивні відносини з іншими дітьми та вчителем, лише частково пристосовуються або не пристосовуються зовсім до режиму роботи і навчальної програми.

Важливим чинником психологічної адаптації до школи є соціальне оточення. Від ставлення вчителя до дитини залежить успішність її подальшого навчання. Успішність процесу адаптації для неї визначає ще й те, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію серед однолітків.

Програма адаптації першокласників «Я першокласник» спрямована на створення сприятливих умов в класному колективі для успішної адаптації

дітей, розвиток та вдосконалення комунікативних навичок, формування дружніх стосунків з однокласниками; активізацію розвитку пізнавальних процесів, корекцію психічних процесів до досягнення рівня вікової норми.

Мета програми: корегувати труднощі, які виникають в учнів під час адаптації; розвивати уміння та навички, які сприятимуть позитивному входженню в шкільне життя; сприяти розвитку особистісно активного ставлення до нового, формувати позитивне ставлення до навчання, підвищувати рівень розвитку уваги, пам'яті, мислення молодших школярів, у яких є труднощі у навчанні.

Завдання:

- сприяти побудові сприятливих взаємовідносин в класному колективі;
- формувати навички соціальної поведінки;
- розвивати комунікативну сферу;
- формувати позитивну самооцінку;
- розвивати емоційно-вольову сферу, знизити тривожність;
- розвивати пізнавальні психічні процеси.

Методичні прийоми:

- вправи, спрямовані на згуртування учнівського колективу;
- вправи на розвиток емоційної сфери та соціальних навичок ;
- рухливі ігри;
- релаксаційні вправи;
- вправи для розвитку уваги, мовлення, пам'яті, мислення, уваги, сприймання, просторових уявлень.

Організація занять:

Оптимальною формою проведення роботи є заняття з усім класним колективом.

- кількість дітей у групі 8-10 осіб;
- тривалість заняття – 30-35 хвилин;
- кількість занять – 9;
- частота занять – раз на тиждень.

Структура занять:

1. Ритуал привітання.
2. Основна частина. Вправи, спрямовані на згуртування учнівського колективу; рухливі ігри та вправи на розвиток емоційної сфери та соціальних навичок; релаксаційні вправи; вправи для розвитку уваги, мовлення, пам'яті, мислення, уяви, сприймання, просторових уявлень.
3. Рефлексія. (Що сподобалось – не сподобалось, було добре – погано і чому; чому це важливо, навіщо ми це робили).
4. Ритуал прощання

Критерій ефективності програми

Підвищення показників адаптації учнів першого класу за результатами повторної діагностики після проведення розвивальних занять.

Заняття 1

Тема: Знайомство. Наша школа. Ми – учні.

Мета: активізувати знання дітей про школу і шкільне життя; формувати позитивну навчальну мотивацію, коригувати негативне ставлення до школи; розвивати емоційну сферу дитини, знижувати рівень тривожності, страхів, пов'язаних зі школою.

Обладнання: малюнки, таблиці, альбомні аркуші, кольорові олівці.

Хід заняття

Гра «Знайомство».

Кожному учаснику пропонується обрати собі будь-яке ім'я, яким він хотів би, щоб його називали інші. Ця процедура має діагностичний зміст, вона виявляє бажаний об'єкт ідентифікації дитини. Найчастіше молодші школярі обриють імена дівчаток і хлопчиків, іноді не ті, якими називають їх самих. Вибір не свого імені може бути ознакою неприйняття себе. Так може виявлятися відчуття власного неблагополуччя у дитини. На першому занятті не слід виявляти, чому дитина назвала себе по іншому, щоб не відштовхнути її. Зробити це можна пізніше, коло діти адаптуються до нової форми роботи та

відчують довіру до керівника групи. Діти по черзі (по колу) називають своє ім'я.

Дискусія

Дітям пропонують відгадати загадку.

Великий будинок у місті стоїть

Та завжди, як вулик бджолиний, шумить.

Як чаша, він повний знаннями,

Ласкавий будинок цей з нами. *(Школа)*

— Навіщо діти перестають ходити до дитячого садку і починають ходити до школи?

Важливо, щоб висловилися всі охочі відповісти на це запитання. Психолог підбиває підсумки дискусії, узагальнюючи висловлювання дітей.

Гра «Малюнки з виставки»

Психолог пропонує учням розглянути малюнки, на яких зображені школярі і дошкільнята.

- Як називають дітей, що навчаються в школі?

(Першокласники, школярі, учні)

- Як учні проводять час у школі?

(Слухають учителя, граються на перерві, навчаються на уроках.)

- З якими уроками ви вже ознайомилися?

(Письмо, читання, математика, навколишній світ)

- Які уроки вам зустрічалися в дитячому саду?

- Що ще загального між дитячим садом і школою?

(Діти їдять, рано приходять до школи і до садочка.)

- Чим відрізняється час у школі від часу в дитячому садку?

(Діти у садочку багато гуляють, граються, сплять.)

- Як називають дітей, що відвідують дитячий садок? Чому їх так називають?

- Чим відрізняється школяр від дошкільника?

- Визначте, хто намальований на картинках? Доведіть.

Гра «Всезнайки Незнайки»

Психолог. Діти, пропоную об'єднатися у дві команди. Назвою однієї команди буде «Всезнайки» (це такі люди, які все знають), а іншої — «Незнайки» (такі люди, які нічого не знають). Я ставитиму запитання, команда «Всезнайки» має відповідати на всі запитання тільки правильно, а команда «Незнайки» має шуткувати і відповідати на всі запитання неправильно. За кожну правильну відповідь всезнайкам ставимо « + », а незнайкам за кожну неправильну — теж ставимо « + ».

(Кожна дитина має спробувати себе в обох ролях.)

Запитання

- Чи потрібно ходити до школи?
- Навіщо потрібно ходити до школи?
- Чим зазвичай займаються в школі?
- Що потрібно мати учневі, щоб бутті готовим до школи?
- Що таке уроки? Чим на них займаються учні?
- Як потрібно поводитися на уроках у школі?
- Що таке домашні завдання?
- Навіщо потрібно виконувати домашні завдання?
- Чим ви займаєтеся вдома, коли приходите зі школи?
- Що нового з'явилося у твоєму житті, коли ти пішов до школи?

Робота в групах

- З'єднайте лініями предмети, намальовані нижче, з табличками

Дитячий садок

Школа

«Школа» чи «Дитячий садок».

На малюнках зображені навчальне приладдя та іграшки.

Психолог. Які написи ви бачите на табличках?

- Назвіть предмети, намальовані під табличками.
- Як ви вважаєте, на які групи ми розділимо ці предмети?
- З'єднайте лініями намальовані предмети з табличками.

— Чому деякі малюнки ви віднесли і до групи «Дитячий садок», і до групи «Школа»?

Гра «Шкільне життя»

Психолог. Уявіть, що я прилетіла до вас з іншої планети, щоб разом з вами йти до школи. Ваше завдання — якомога швидше підготувати мене до навчання у школі. Я запитуватиму вас про шкільне життя, а ви маєте мене навчити, відповідаючи правильно на запитання.

Запитання

— Щоб піти до школи, мені має виповнитися:

- а) 1-2 роки;
- б) 6- 7 років;

— Щоб добре вчитися, я повинна:

- а) дуже хотіти навчатись у школі;
- б) зовсім не хотіти навчатись у школі.

— Для того щоб піти до школи, достатньо:

- а) мати кольорові олівці, гарний портфель і ручку;
- б) вміти трошки читати, писати, рахувати, малювати.

— Щоб бути відмінником, треба:

- а) мати гарні олівці, зошити і ручку;
- б) бути старанною ученицею (учнем).

— Домашні завдання потрібно виконувати:

- а) швидко, як вийде;
- б) не поспішаючи, гарно, охайно, перевіряючи та виправляючи помилки.

— На перервах потрібно:

- а) відпочивати (можна повторити домашнє завдання з певного предмета);
- б) відповідати біля дошки.

— Якщо я отримаю двійку, потрібно:

- а) плакати, кричати на вчительку;

- б) сміятися, кажучи, що мені байдуже;
- в) попросити пояснити, вивчити цю тему, щоб отримати кращу оцінку.

— Під час відповіді біля дошки я повинна:

- а) хвилюватися, боятися;
- б) не хвилюватися, уважно послухати запитання і відповідати на нього.

— У школі потрібно вчитися:

- а) тому що всі вчать;
- б) щоб бути розумною, досвідченою людиною.

— Я хочу вчитися у школі:

- а) бо в школі гарні квіти, парти;
- б) бо в школі я дізнаюся багато нового, що допоможе мені стати дорослою самостійною людиною.

Гра «Пантоміма»

Психолог. Діти, спробуйте за допомогою різноманітних поз, рухів тіла показати, як виглядають: добрий учитель, злий учитель; учень, який вчиться лише на «12» — відмінник, учень, який погано вчиться; зошит неохайного учня; учень, який не хоче йти до школи; учень, який старанно робить уроки; уважний учень; неуважний учень; учень, який боїться відповідати; учень, який із задоволенням іде до школи.

Після гри потрібно обговорити з дітьми, кого їм було приємніше показувати, кого — кумедніше, яким краще бути учнем — тим, з кого сміються, чи тим, кого поважають і ставлять на зразок іншим.

— За допомогою оплесків визначте ту дитину, яка краще за всіх виконала завдання. *(Можна нагородити орденом - «Найкращий мім.»)*

Робота за методикою М. Панфілової «Лісова школа»

— Сьогодні ми познайомимося з учнями Лісової школи.

— Як ви вважаєте, чому школу назвали «Лісовою»? Які звірі вчать в цій школі?

— Я розповідатиму вам історію, а ви її малюватимете.

Смішні страхи

Настало перше вересня. Кожному учневі зрозуміло — цього дня дружно йдемо до школи! А для першокласників — це особливий день: день знайомства зі школою, з учителем, з класом. Сонечко посміхалося нашим першокласникам, ще теплий вітерець підганяв їх у дорозі. Акуратні, красиві, зі справжніми портфелями і з яскравими букетами квітів наближалися вони до Лісової школи.

Біля школи учнів зустрічав учитель-їжак. Він уважно розглядав кожного учня і добродушно посміхався. Букет йому дуже сподобався, їжак оцінив старання дітей. «Спасибі!» — вимовив учитель, і його очі засвітилися веселими вогниками.

Сорока шумно вітала учнів дзвінком, який луною рознісся по всьому лісу.

— Прошу всіх пройти до класу і вибрати парту, де вам буде зручно вчитися! — урочисто вимовив їжак.

Першокласники обережно пройшли за вчителем, але, побачивши світлий клас, огляділися і сміливо знайшли собі відповідне місце.

— На першому уроці сьогодні ми знайомимося, — спокійно вимовив їжак.

— Ви розповісте, як вас звать, чим любите займатися.

Кожен з учнів розповідав про свої улюблені ігри, мультики, книги і навіть про улюблені солодоці. Тільки Зайчєня нічого не розповідало. Воно сховалося за парту так, що виглядали одні тремтячі вушка, їжак не відразу звернувся до нього, почекав, поки всі учні висловляться.

— А як тебе звать? І чим ти любиш займатися? — прозвучало над заячим вушком.

— Я? Не-не-не знаю! — тремтячим голосом прошепотіло Зайчєня.

— Хто тебе так злякав? — затурбувався вчитель.

— Бра-братик, - відповіло Зайчєня, - він сказав, що в школі мене

провчать як слідує, та ще каратимуть лозинами.

Усі першокласники розсміялися.

— А що ще розповідав твій братик про школу? — продовжував запитувати їжак.

— Він говорив, — вже сміливіше вимовив Зайчик, — що у Вас дуже гострі голки і що неслухняних учнів Ви боляче ними колете.

Їжак, усі учні і навіть саме Зайченя дружно сміялися.

— Так, твій братик — фантазер! — з посмішкою сказав учитель-Їжак. — Напевно, йому не хотілося відпускати тебе до школи, тому що ні з ким буде гратися. Ось він і придумав ці страшилки.

— Напевно, — вже спокійно відповідало Зайченя, — ще він образився на мене за те, що я навчився краще за нього стрибати і бігати.

— А ти любиш бігати і стрибати? — уточнив учитель.

— Дуже! — радісно відповіло Зайченя.

— Дуже добре! Значить, ти будеш на фізкультурі кращим учнем! А на перерві допоможеш організовувати рухливі ігри для відпочинку.

Після цих слів учителя пролунав дзвінок з уроку, і їжак запросив учнів до коридору відпочити. Першокласники з посмішкою виходили з класу, а Зайченя впевнено крокувало попереду всіх.

Обговорення казки, організація виставки малюнків «Лісова школа».

Підсумок заняття

Психолог підбиває підсумки за темою «Хто такий школяр», спираючись на дитячі малюнки з виставки.

Заняття 2

Тема: Відчуття

Мета: Створювати мотивацію пізнання самого себе та іншої людини. Сприяти усвідомленню нової соціальної ролі, позитивному ставленню до неї.

Хід заняття

Вправа «Нетрадиційне привітання»

Психолог ділить дітей на пари. Вони стають обличчям одне до одного, їм

пропонується привітатися ручками, ніжками, колінками, плечима, носиками тощо. Щоразу партнер у парі повинен змінюватися.

Організаційна хвилина: відгадування загадок

1. Кругла куля, дві моргулі, горбок, що нюхає, і дірка, що дмухає (*голова*)
2. Один говорить, двоє дивляться, двоє слухають (*рот, очі вуха*)
3. Завжди в роті, а не проковтнеш (*язик*)
4. Вона все тіло накриває, від холоду та спеки захищає (*шкіра*)

Бесіда

- Що ви бачите навколо себе?
- Чим бачите?
- Які звуки чуєте?
- Чим чуєте?
- Які звуки вам до вподоби?
- Які звуки не подобаються?
- Які, на вашу думку, шкідливі для здоров'я?
- Які запахи ви відчуваєте?
- Який запах є вашим улюбленим?
- А які вам неприємні?
- Чим розрізняєте смак?
- Що вам смакує найбільше?
- Що не подобається на смак?
- Що ви можете відчувати доторком руки?
- Що робите, коли вам холодно?
- А коли спекотно?

Психолог. Завдяки очам, вухам, носу, язика, шкірі людина здатна бачити, чути відчувати запах, смак, речі на дотик, тобто сприймати навколишній світ. Окрім зору, нюху, смаку, дотику є ще й відчуття спраги, голоду, рухів та положення тіла або його частин у просторі.

Гра «Чарівна торбинка»

Кожному по черзі пропонується з торбинки дістати один предмет. Потім кожен учень розповідає про предмет, який достав із торбинки.

Бесіда за малюнками

- Завдяки чому людина може сприймати навколишній світ? (*завдяки органів чуттів*)
- Які ви знаєте органи чуттів?

Творче завдання

Психолог. Подумайте, як здатність чути, бачити, відчувати смак, запах допомагає людям у професійній діяльності. (малюнки: художник, музикант, кухар, парфумер, лікар, шофер)

Навідні запитання (якщо дітям важко відповісти):

- Ким ви хотіли би працювати в майбутньому?
- Чому?
- Які органи чуттів особливо важливі для цієї професії?

Підсумки заняття:

- Які органи чуттів є в людини?
- Для чого вони потрібні?

Заняття 3

Тема: Я – частина нашого класу

Мета: Сприяти адаптації до шкільного навчання, зменшенню тривожності, сприяння встановленню дружніх стосунків

Матеріали: дошка, крейда, 2 мотузки, 2 ватмани ручки або маркери на кожного учасника, велика повітряна кулька, 6 вирізаних відбитків долонь

Хід заняття

Вправа «Вітання»

Діти разом з психологом стають у коло, тримаючись за руки, з посмішкою промовляють: « Вітаю. Бажаю здоров'я та гарного настрою».

Мозковий штурм

Психолог Хто такий друг ? якими правилами ми керуємось у спілкуванні з другом ?

(Усі відповіді запишіть на дошці. У підсумку зробіть акцент на такому правилі, як уміння домовлятися)

Мета сьогоднішнього заняття – розвиток уміння домовлятися.

Вправа «Павучок»

Вісім учасників стають у коло спинами до центру. Їх стрічкою міцно зв'язують навколо пояса. Вони – павучок. Необхідно виконати разом певні завдання (пройти по класу, кожному на дошці залишити свій підпис тощо). Якщо комусь із учасників незручно, слід сказати про це. Обговорення: кожного запитують, як він почувався, чому не врахував прагнень інших тощо. Павучок лише тоді впорався із завданням, якщо всі почувались добре. Акцент на правилі друзів – домовляйся.

Вправа «Сіамські близнюки»

Обираємо дві пари гравців (доцільно ставити у пари тих, хто найменше спілкується у повсякденному житті) Кожній парі мотузкою зв'язуємо ноги (три на двох). Пари отримують завдання на швидкість: виграє та, де під час виконання враховувалось самопочуття кожного учасника. Обговорення. Акцент на правилі друзів – домовлятися.

Вправа «Павутинка»

Оберіть дві команди по п'ять учасників кожна. Кожній команді зв'язують до купи по одній руці з крейдою кожній. Завдання: за обмежений час необхідно намалювати 5 різних фігур, кожен учасник повинен намалювати лише по одній фігурі. Детальнішої інструкції не надається, домовитись команди мають самостійно. Обговорення – за аналогією попередньої вправи.

Вправа «Кулька дружби»

Психолог надуває велику повітряну кульку, обирає двох гравців, між животами яких затискається кулька. Необхідно без допомоги рук пронести кульки навколо ряду парт так, щоб вони не торкнулись підлоги. Під час виконання завдання необхідно відпрацьовувати вміння домовлятися.

Обговорення: спершу запитують враження гравців (чи досягли мети, що вдалося, в чому виникли утруднення). Потім запитують у спостерігачів: як відбувалось виконання завдання з їхньої точки зору, що вони хотілись б порадити гравцям.

Вправа «Змійка»

Формують дві команди по 5 гравців. Учні стають у шеренгу та кладуть руки на плечі один одному. Необхідно на швидкість пройти довкола ряду парт (різні ряди). Перемагає та команда, яка впоралась швидше, і чия змійка жодного разу не порвалась. Протягом гри робиться акцент на відпрацювання вміння домовлятися. на прикладі вправи доцільно розглянути позицію не відстоювання своїх потреб і позицію відсутності орієнтації на інших гравців своєї команди.

Підсумок:

- Із ким у стосунках необхідно вміння домовлятися?
- Чому була присвячена сьогоднішня зустріч?
- Чого навчились?
- Як зможете використовувати отримані сьогодні знання в житті?

Подяка за заняття.

Заняття 4

Тема: Чи веселий, дружний клас? Це залежить лише від нас!

Мета: Розвивати ефективну взаємодію в учнівському колективі.

Хід заняття

Привітання «Я тобі довіряю тому, що ти...»

Діти стають у коло. Перший учень повертається до сусіда і починає вітання словами: «Я тобі довіряю то, що ти...»

Вправа «Чи потрібно довіряти людям»

Діти діляться на пари. Один з пари довіряє людям, другий – ні. Діти повинні довести у діалозі одне одному свою правоту. Можливий варіант за

принципом «Акваріума», коли двоє працюють, а решта уважно спостерігає. Після вправи відбувається обговорення.

Вправа «Ланцюжок довіри»

Діти по черзі розповідають, кому в сім'ї довіряють найбільше та чому.

Італійська казка «Качан капусти»

Поблизу моря стояла благоденська хижка, де жив старенький рибалка з дружиною. Були вони дуже бідними. Наловить старий риби, стара наварить юшки – тим і наїлися. Аж ось одного разу повернувся рибалка додому, приніс з десяток рибинок. Стара жінка подивилась на них і зажурилась.

- Щодня риба та риба! Як же вона мені набридла... хочеться мені капусти, хоч вмирай.
- Не дури, жінко! Є риба, і те добре!

Зітхнула стара і почала вогонь розводити в грубі. А старий заговорив:

- Мені і самому хочеться капустки до смерті...
- А де її взяти? – обізвалась дружина. – був би в нас город... Он у сусідки які качани на грядках сидять, великі, круглі, як поросята!
- Та тож у сусідки! А море – не город, його не зореш, хвилі – не грядки, їх не засієш. Та що говорити! Піду повішу сіті сушитись.

Вийшов чоловік із хижі, зупинився за дверима та й зажурився: «Шкода мені моєї старої. Хоч би оденький раз її капусткою порадувати. А чи не залізти мені до сусідки? Вечір темний, хто мене там побачить?» Вирішив так дід і пошкандибав стежкою. А дружина його тим часом теж замислилась: «Шкода мені мого старого. Хоч би оденький раз його капустою порадувати. У сусідки капусти багато. Однією голівкою менше, вона й не помітить»

Подумала так стара жінка і почала до сусідського городу. Небагато пройшло часу – повернувся старий додому, похмурий, як осіннє море. А слідом за ним і стара прийшла. Дід на жінку накинувся:

- Я через тебе ледь від сорому не помер! Капусти їй закортіло. А я старий дурень і рушив за капустою до чужого городу. Нагнувся качан

зірвати, дивлюся – жінка над грядкою схилилася, мабуть, хазяйка. Я гайда навтьоки, ледве їй на очі не потрапив.

- Та ще й я у нього винна! Я сама від страху оговтатись не можу. Зайшла в сусідський город, щоб для тебе голівку капусти зрізати, дивлюся – чоловік копирсається на грядці, хазяїн, мабуть. Я дала драла... досі ноги підгинаються.

Аж раптом двері відчинилися, і в хатину ввійшла сусідка, та сама, яка капусту вирощувала. Рибалка та його дружина так і завмерли з переляку. А сусідка сказала:

- Щодня капуста й капуста. До смерті хочеться з чоловіком рибкою поласувати. Чи не дасте нам на юшку?

Старий зрадів:

- Бери, бери, сьогодні рибка гарно зловилась!

Прийняла сусідка подарунок та й мовить:

- Зроби і нам таку ласку. Принесла я вам качан капусти, найкращу голівку вибрала.

Рибалка та його дружина тільки презирнулися. Зварили на вечерю капусняк.

Почав старий їсти та раптом опустив ложку.

- Стій, жінко! Ти з якого боку на город зайшла?
- З лівого
- Так це нам з тобою сором очі застелив. Я на чужий город із правого боку заходив. Ось ми і не признали одне одного. Тільки страху натерпілися. Сусідка розумнішою за нас виявилася!

Запитання для обговорення

- Чому старому рибалці та його жінці не спало на думку попросити капусти у сусідки або поміняти її на рибу?
- Як зміниться життя старих людей після цього випадку?
- Що для вас легше: попросити про допомогу іншу людину чи зробити все самому?

Прощання «Вправа «Я змінюю в собі ...»

Психолог Доповнюючи незакінчене речення, подумайте, що б ви змінили у своїй поведінці. Дякую за співпрацю!

Заняття 5

Тема: Що допомагає передавати емоції. Міміка, жести, дотики, погляд, інтонація

Мета: Сприяти розумінню власного емоційного стану, вираженню власних почуттів й розпізнанню почуття інших людей

Хід заняття

Вправа «Нетрадиційне привітання»

Психолог ділить дітей на пари. Вони стають обличчям одне до одного, їм пропонується привітатися ручками, ніжками, колінками, плечима, носиками тощо. Щоразу партнер у парі повинен змінюватися.

Вправа "Абетка гарних слів"

Учні пропонується згадати слова, що починаються з букви Л (лагідний, ластівка, любов, лялька, лелеченя та ін.)

Етюд "Чуня просить вибачення"

Психолог. Від вередуна Чуні пішли його друзі – їжачок і білочка, а вовк – тут як тут. Чуня кличе друзів:

- Де ви, вірні друзі?

Чуні допоможіть!

І за сміх і хизування вибачте мені!

Міміка:

- перша позиція – повертати голову в різні боки, брови підняті, руки витягнуті вперед;
- друга позиція – опущена голова, брови підняті, губи витягнуті та злегка надуті, руки висять уздовж тіла.

Вправа на розслаблення "Пилосос і порошинки"

Порошинки весело танцюють у світлі сонця. Почав танцювати пилосос. Порошинки закрутились навколо своєї осі і, кружляючись дедалі повільніше, осідають на підлогу. Пилосос збирає порошинки: той, кого він торкається,

підводиться і йде. Коли дитина – порошок сідає на підлогу, вона розслабляється, спина заокруглюється, дитина розслабляється.

Вправа "складаємо історію"

Психолог починає історію: «Жили собі...» - наступний учасник продовжує, і так по колу. Коли черга знову доходить до ведучого, він спрямовує сюжет історії, робить його осмисленим, вправа тримає.

Вправа "Знайди друга"

Одній половині учнів зав'язують очі і дають можливість походити по кімнаті. Пропонують знайти і впізнати інших. Упізнавати можна за допомогою рук, обмацуючи волосся, одяг. Після того, як друга знайдено, гравці міняються ролями.

Підсумки заняття.

Заняття 6

Тема: Труднощі та потреби першокласника

Мета: Надавати можливість учням озвучити свої труднощі та потреби, навчити усвідомлювати потреби

Хід заняття

Вправа "Абетка гарних слів"

Учням пропонується згадати слова, що починаються з букви М (мила, мирний, мама, мрія та ін.)

Етюд "Млява дитина"

Психолог. Дитина погано їсть. Вона стала дуже худю і слабкою, навіть мураха може звалити її з ніг.

Діти показують, яке худе у хлопця обличчя, як, похитуючись, іде він по дорозі. Назустріч вибігає мураха й торкається його своїм вусиком (пальцем) – хлопець присідає.

Вправа "Донеси воду"

Учні стають біля дошки у коло спиною до центру і заплющують очі. Психолог пускає по колу чашку, наповнену водою.

Обережно, не розливши води, і при цьому без слів, не рухаючись з місця, потрібно передати одне одному чашку.

Вправа "Прохання"

Обирається учасник, який має виконувати прохання інших. До нього позачергово звертаються з будь – яким проханням. Наприклад, «відчини, будь ласка, двері». Учень відповідає: «Я відчинив». Той, хто просить, має відповісти: «Дякую». Якщо він забуде про це, то починає сам виконувати команди інших.

Вправа "Камінець у черевичку"

Психолог запитує у дітей, що вони відчувають, коли камінець потрапляє в черевичок. Після цього оголошує назву вправи. Пропонує порівняти історію зі справжнім камінцем і тим, що відчуває людина, коли трапляється якась неприємна ситуація. Висновок – завжди корисно говорити про свої проблеми одразу ж, як ви їх відчули. Далі кожен учень має сказати: «У мене камінець у черевичку», - і розповісти про те, що в цю мить його турбує. Якщо все гаразд, треба сказати так: «У мене немає камінця у черевичку»

Підсумки заняття.

Що сподобалось на занятті?

Заняття 7

Тема: Увага

Мета: розвивати спостережливість, пам'ять, комунікативні здібності, мовлення і увагу

Хід заняття

Вправа «Художник»

Із групи дітей обирають двох – «художника» і «замовника портрета», інші – глядачі. «Художник» уважно дивиться на «замовника», потім відвертається і словесно описує його зовнішність. Далі «художником» і «замовником» стають інші діти.

Вправа «Пісенька П'ятачка»

Учням пропонують уявити, що Ослик подарував П'ятачку м'ячика. Він йому дуже сподобався, і П'ятачок склав таку пісеньку:

М'ячик мій веселий, боком

Ти куди пустився скоком?

Гарні в тебе кольори,

Покотився вже з гори.

Потрібно, щоб дитина проспівала цю пісеньку, як П'ятачок, потім – як Вінні Пух, як Заєць, Ослик, Сова. Чим схожі і чим відрізняються варіанти пісеньки?

Вправа «Фотоапарат»

Учні сидять півколом. Один із них – «фотограф» - запам'ятовує (фотографує) товаришів (5-20 секунд), а потім виходить за двері. Під час короткої паузи учні пересаджуються на інші місця і кличуть «фотографа». Йому потрібно визначити, що змінилось, та як раніше сиділи діти.

Етюд «Посмішка по колу».

Заняття 8

Тема: Емоції. Пам'ять відчуттів. Психом'язове тренування

Мета: Розвивати та коригувати емоційну сферу психіки; розвиток пам'яті відчуттів; навчати прийомам саморегуляції, саморозслаблення для зняття напруження.

Хід заняття

Привітання.

Діти вітають один одного по колу усмішкою.

Розминка.

Діти стоять у колі. Всі по черзі промовляють:

«Я, ... (ім'я) люблю робити так (показує рух руками, ногами чи головою)».

Усі діти повторюють: «(Ім'я) любить робити так» і повторюють його рухи.

Вправа «Знайди ключ».

На столі розкладається деяка кількість ключів різної форми та величини. Учень вибирає 2 – 3 ключі, після цього необхідно знайти ці ключі із

зав'язаними очима на дотик у заново перемішаній кучі.

Вправа «Гра з дзвіночками».

Ведучий дзвонить послідовно у три дзвіночки різного тону. Діти запам'ятовують їх звучання, потім роблять різні дії (за домовленістю).

А) Плескають у долоні;

Б) Стукають по столу;

В) Встають і сідають.

Дзвіночків діти не бачать.

Вправа на релаксацію.

«Сон на березі моря».

Діти зручно сідають, закривають очі і слухають шум моря (аудіозапис).

Психолог говорить дітям, що їм сниться сон, де вони відпочивають на березі моря. Лагідно світить сонечко і пестить їх своїми промінчиками... Дітям спокійно, затишно... Чутно, як кричать чайки... Вони відпочивають...

Рефлексія заняття

- Чого ми навчилися сьогодні?

- Чи сподобалось заняття?

Прощання

Вправа « Закінчи фразу»

Кожне слово для людей має значення,

На прощання скажемо всім (до побачення!)

Заняття 9

Тема: Вираження своїх почуттів та переживань невербальним способом.

Мета: Вчити дітей виражати свої почуття та переживання невербальним способом, розвивати психомоторні функції.

Хід заняття

Вправа «Хоровод».

Діти беруть один одного за руки, дивляться в очі, усміхаються, йдучи по колу.

Вправа «Зоопарк». Обирається ведучий. Кожен учасник вибирає тварину,

птаха, рибу тощо. 2-3 хв. всі одночасно зображають рухами обрану тварину, при цьому вголос не говорячи про свій вибір. Відбувається обмін враженнями від вгадування тварин.

Вправа «Дзеркало»

Обирають ведучого. Інші діти – дзеркала. Ведучий дивиться в дзеркало, а діти відображають його рухи, міміку. Психолог стежить за правильністю відображення.

Вправа « Розсміши партнера».

Робота в парі. Важливо будь - яким способом, без фізичних дій, розсмішити свого партнера. Якщо розсмішити не вдається, то вибирають іншого партнера. Якщо партнер засміється, тоді він вибирає собі пару з інших учасників. Наприкінці визначають найсмішнішого гравця, і того, кому найкраще вдалося розсмішити.

Вправа «Дерева в лісі»

Психолог: « Ви готові перевтілитися? Зараз ми будемо деревами. Станьте один за одним. У лісі світить сонечко і всі дерева тягнуть до нього своє листячко. Високо тягнуться, щоб кожен листочок зігрівся. Пальчики – листочки танцюють під сонечком. Повіяв сильний вітер і почав розгойдувати дерева в різні боки ... Але міцно тримаються коренями дерева, стоять і лише розгойдуються ... Вітер приніс дощові хмаринки – і дерева відчули перші краплі дощу... Доторкніться своїми пальчиками того, хто стоїть попереду вас. Нехай рухи будуть легкими, наче ласкавий стукіт дощучку.

Дощик почав стукати сильніше ... І дерева почали жаліти одне одного. Пестити, захищати від сильних ударів дощу. І ось знову з'явилося сонечко, дерева зраділи, струсили із себе зайві краплі дощу й залишили тільки необхідну вологу. Відчули свіжість, бадьорість, впевненість.

- Що більше сподобалось, чому?
- Навіщо ми це робили?

Гра «Побажання»

Діти сідають у коло й роблять побажання сусідові на сьогоднішній день.

Можливий варіант невербальної передачі подарунків: мімікою, пантомімікою, жестами.

РОЗДІЛ ІV. МЕТОДИЧНИЙ ПОРАДНИК ДЛЯ БАТЬКІВ

4.1. Роль батьків в успішній адаптації дитини до навчання у школі

Відомий педагог Ш.О.Амонашвілі у своїй книзі «В школу – з шести років» пояснює це так. По-перше, шестирічний вік - найбільш сприятливий період розумового розвитку і соціальної підготовки дитини. Прихід до школи забезпечує організоване, систематичне навчання і виховання дитини, що є умовою її цілеспрямованого розвитку, і якщо не скористатися цією нагодою, задатки дитини можуть не розкритися повною мірою. По-друге, сучасна шестирічна дитина готова до початку шкільного життя, оскільки має достатній рівень психофізичного, інтелектуального, емоційного, комунікативного розвитку і готова засвоювати програмовий матеріал першого класу.

Крім того, потрібно зважити на таке: до семирічного віку, як правило, дитина вміє читати, виконувати обчислення, розв'язувати нескладні задачі. Тож коли семирічна дитина приходить у перший клас, вчитися їй нецікаво, оскільки рівень матеріалу, який їй пропонується, за своєю складністю виявляється нижчим, ніж той, який дитина може опанувати. За теорією Л.С.Виготського, зміст навчання, яке нині пропонується для дитини шестирічного віку, не знаходиться у зоні найближчого розвитку семирічної дитини, тому не викликає в неї інтересу до навчання. По-третє, збільшення терміну навчання дитини в початковій школі дає можливість збільшити час на вивчення рідної мови, математики, природознавства тощо.

Психологи й методисти стверджують: недовантажити дитину так само погано, як і перевантажити. Якщо п'ятирічний малюк навчився читати,

опанував основні правила арифметики і може зосереджено займатися якоюсь справою більше 15 хвилин, до школи він готовий.

Дітям, з якими вдома практично не займаються, теж краще йти в школу рано. Чим довше вони залишаються одинаками у власній родині, тим більше будуть відставати в подальшому.

Вітчизняні психологи та педагоги пропонують орієнтуватися на індивідуальні психологічні особливості дитини. Крім зрілості інтелекту і широти світогляду, слід урахувувати емоційну та комунікативну готовність. Тому фахівці не радять віддавати дітей до школи раніше 6 років без попередньої консультації з психологом.

Мине небагато часу, і ваш син чи дочка стане першокласником, учнем. Ця подія помітно змінить життя дитини. Як показує досвід, не всі діти готові до таких змін у їхньому житті. Деяким першокласникам, навіть із високим рівнем інтелектуального розвитку, непросто пристосуватися до навантаження, яке лягає на їхні плечі з початком шкільного навчання. Сюди ж додаються проблеми зі зміною в режимі, засвоєнням шкільних норм і правил поведінки, налагодженням взаємин з учителем та однокласниками. Перший рік навчання в школі – надзвичайно складний для дитини, оскільки їй потрібно адаптуватися до нових умов життя, нового виду діяльності, нових обов'язків та нового статусу.

Слід наголосити, що процес адаптації дитини до школи, шкільного навчання розглядається вченими в декількох аспектах: біологічному, психологічному та соціальному. *Біологічний аспект* передбачає пристосування першокласника до нового режиму навчання й життя. *Психологічний аспект* полягає в прийнятті дитиною нової системи вимог, пов'язаних з виконанням навчальної діяльності. *Соціальний аспект* адаптації пов'язується зі входженням дитини до учнівського колективу.

Проаналізуймо такі твердження.

- Мені здається, що моя дитина навчатиметься найгірше.
- Мені здається, що моя дитина часто кривдитиме інших дітей.

- На мій погляд, чотири уроки — завелике навантаження для моєї дитини.
- Важко бути впевненим, що вчителі початкових класів добре розуміють дітей.
- Дитина може спокійно навчатися тільки в тому випадку, якщо вчителька — її власна мама.
- Важко уявити, що першокласник може швидко навчитися читати, лічити і писати.
- Мені здається, що діти в цьому віці ще не здатні дружити.
- Боюся навіть думати про те, що моя дитина вдень не спатиме.
- Моя дитина часто плаче, коли до неї звертається незнайома доросла людина.
- Моя дитина не ходила до дитячого садка і ніколи не розлучалась із матір'ю.
- Початкова школа, по-моєму, рідко здатна чого-небудь навчити.
- Я побоююся, що діти глузуватимуть з моєї дитини.
- Моя дитина, на мою думку, значно слабша за своїх однолітків.
- Боюся, що вчителька не має можливості оцінити успіхи кожної дитини.
- Моя дитина часто говорить: «Мамо, ми підемо до школи разом!»

Зрозуміло, що в цих твердженнях розкрито типові труднощі, з якими стикається дитина в адаптаційний період шкільного навчання. Завдання дорослих – допомогти дитині якомога швидше їх подолати.

Адаптаційний період першокласників супроводжується такими процесами:

- відбувається фізіологічне підлаштування діяльності функціональних систем організму першокласника до змін у режимі і навантаженні;
- формуються, розвиваються й засвоюються способи і прийоми нової діяльності – процесу навчання;

- через емоційну сферу першокласника здійснюється оцінка змін у навколишній реальності як суб'єктивно комфортних або дискомфортних і відповідно до неї відбувається регулювання його поведінки і діяльності.

Чинники, які зумовлюють високий рівень адаптації:

- повна сім'я;
- високий рівень освіти батьків;
- правильні методи виховання в сім'ї;
- відсутність конфліктної ситуації в сім'ї;
- функціональна готовність до навчання в школі, шкільна зрілість;
- адекватне усвідомлення свого статусу в групі ровесників;
- високий статус дитини в групі до вступу в 1 клас;
- задоволення від спілкування з дорослими;
- позитивний стиль ставлення до дітей з боку батьків і вчителя.

Поняття адаптації безпосередньо пов'язане з поняттям «готовність дитини до школи». У зв'язку з цим виокремимо ще один чинник, який сприятиме успішній адаптації дитини до шкільного навчання – її *підготовка до школи*. Це перше, на чому мають зосередити свою увагу батьки майбутніх першокласників.

4.2. Міні-лекція „П'ять шляхів до серця дитини”

Кожна дитина потребує батьківської любові. І батьки повинні навчитися виявляти свою любов до неї. Спілкуючись з дітьми, батьки насамперед мають частіше нагадувати собі таке:

1. Перед вами – діти.
2. Вони поводять себе як діти.
3. Буває, що їх поведінка нервує батьків.
4. Якщо я виконаю свої батьківські обов'язки і любитиму дітей, не зважаючи на їхні провини, вони виправляться, коли подорослішають.
5. Якщо я люблю їх не зважаючи ні на що, вони відчуватимуть впевненість у собі і мою підтримку.

Дітям необхідна любов батьків – це одна з найголовніших потреб дитини. Висловлювати свою любов дитині батьки можуть через:

- дотик
- слова заохочення
- час
- подарунки
- допомогу

Дотик – один із найважливіших проявів любові людини. У перші роки життя дитини необхідно, щоб дорослі брали її на руки, обнімали, гладили по голівці, цілували, садовили її на коліна тощо. Тактильна ласка однаково важлива як для хлопчиків, так і для дівчаток. Тому, коли ви виражаєте свою любов за допомогою ніжних дотиків, поцілунків, цим можна сказати набагато більше, ніж словами „Я тебе люблю”.

Слова заохочення. Коли ми хвалимо дитину, ми дякуємо їй за те, що вона зробила, чого досягла сама. Проте не треба хвалити дитину надто часто тому, що слова втраять усю силу і смисл. Пам’ятайте, що кожна похвала має бути обґрунтованою та щирою. У спілкуванні з дитиною намагайтеся говорити спокійно і м’яко, навіть тоді, коли ви незадоволені. Слід менше вимагати від дитини і частіше просити її: „Ти не міг би...”, „Може зробиш...”, „Мені буде приємно, коли ти...”

Якщо у вас вирвалося грубе зауваження, слід вибачитися перед дитиною. Пам’ятайте, що постійна критика шкодить їй; бо вона аж ніяк не є доказом батьківської любові. Кожного дня даруйте дитині приємні слова підтримки, заохочення, схвалення, ласки, які свідчитимуть про любов до неї.

Час – не ваш подарунок дитині. Ви ніби говорите їй: „Ти потрібна мені, мені подобається бути з тобою”. Іноді діти роблять погані вчинки саме з метою, щоб батьки звернули на них увагу: бути наказаним все ж краще, ніж бути забутим. Проводити час разом – значить віддати дитині свою увагу сповна. Форми сумісного проведення часу у кожній сім’ї різноманітні: читання казок, бесіда за сімейною вечерею, гра у футбол, ремонт машини, допомога на дачі тощо. І як би

ви не були зайняті, хоча б кілька годин на тиждень подаруйте не лише хатнім справам, телевізору, іншим власним уподобанням, а в першу чергу – своїй дитині.

Подарунок є символом любові тоді, коли дитина відчуває, що батьки дійсно турбуються про неї. Багато батьків використовують подарунки, щоб відкупитися від дитини. Діти, які одержують такі подарунки, починають думати, що любов можна замінити різними речами. Тому пам'ятайте, що справа не в кількості. Не намагайтеся вразити дитину ціною, розмірами і кількістю подарунків. Якщо ви хочете віддячити дитині за послугу – це плата, якщо намагаєтесь підкупити її – це хабар. Справжній подарунок дається не в обмін на щось, а просто так. Сюрпризами можуть бути тільки різдвяні подарунки та подарунки до дня народження. Інші подарунки краще вибирати з дітьми, особливо якщо то є одяг. Подарунки не обов'язково купувати, їх можна знаходити, робити самим. Подарунком може стати все, що завгодно: польові квіти, камінчики, чудернацької форми гілочки тощо. Головне – придумати, як його подарувати.

Допомога. Материнство та батьківство – це професії, і дуже нелегкі. З вами укладено контракт принаймні на 18 років; і робочий день у вас ненормований. Кожного дня діти звертаються до вас із різноманітними проханнями. Завдання батьків – почути ці прохання і відповісти на них. Якщо ми допомагаємо дитині й робимо це з радістю, то душа її наповнюється любов'ю. Якщо батьки буркотять і сварять дитину, така допомога їй не радує. Допомагати дітям – не означає повністю обслуговувати їх. Спочатку ми дійсно багато робимо за них. Проте потім, коли вони підростуть, ми мусимо навчити їх всьому, щоб і вони допомагали нам.

На кожному етапі розвитку дитини ми використовуємо різні „мови” нашої любові. Тому для батьків важливо обрати саме ту „мову” (дотик, слова заохочення, час, подарунки, допомогу), яка веде до серця дитини.

(З книги Гері Чепмена та Росе Кемпбел „П'ять шляхів до серця дитини”

4.3. Рекомендації батькам щодо взаємодії з дитиною

- Почнемо з того, що підмовимося розглядати дитину як об'єкт виховання.

Дитина – це особистість. Вона має право на любов і повагу до себе – такої, якою вона є. Поводитися з нею треба дбайливо, щоб вона розвивалася у згоді з самою собою. Для цього потрібно, передусім, щоб батьки зробили зупинку в своїй життєвій гонитві за манівцями (грошима, кар'єрою, успіхами) і спробували побачити спою дитину і все прекрасне в ній.

- У дитині приховано безліч можливостей і талантів. Для того, щоб виявляти себе, втілювати свої можливості в життя, їй потрібне визнання і підтримка близьких. Віра батьків в обдарування дитини допомагає їй повірити в себе і виявити здібності. Дитина повинна бути упевнена в батьківській любові незалежно від своїх сьогоднішніх успіхів і досягнень.

- Формула істинного батьківського прийняття – це не „люблю, тому, що ти хороший”, а „люблю, тому, що ти є, люблю такого, який є”.

- Спілкуватись з дитиною необхідно на рівних, не принижуючи її гідність, не підвищуючи голосу, не ставлячи її в залежність від вашого стану чи настрою.

- Виробіть для себе правило не оцінювати негативно особистість дитини, а піддавати критиці тільки неправильно здійснену дію або не продуманий вчинок. Наприклад, замість „Ти дуже жадібний хлопчик” можна сказати „Мені шкода, що ти не поділився з сестрою іграшками”.

- У спілкуванні з дитиною бажано використовувати не узагальнення : „Ти вічно кидаєш рюкзак де попало”, а ситуативні зауваження: „Сьогодні твій рюкзак лежить не на місці”. Постійна мова формує образ – Я дитини. Краще в постійній формі оцінювати чесноти її особистості, а у тимчасовій - негативні вчинки.

- Не порівнюйте дитину з іншими дітьми. Більшість дітей хворобливо ставиться як до негативних порівнянь, так і до схвалення дій інших дітей, сприймаючи це як нелюбов до себе. Краще порівнювати поведінку дитини з її поведінкою вчора, акцентуючи увагу на позитивних моментах.

- Намагайтесь частіше ставити дитину в ситуації, коли вона самостійно робить вибір, довіряйте робити те, що вона може зробити сама. Створюйте сприятливі умови для дитини, щоб вона сама могла домогтись успіху. Це привчає дитину до самостійності, формує віру в себе.

- Якщо ви використали більшість методів впливу на дитину, а її негативна поведінка повторюється, реагуйте на це нейтрально та неемоційно, уникайте конфлікту з дитиною. Необхідно пам'ятати, що нерідко дитина свідомо припускається поганих вчинків з єдиною метою – домогтись уваги дорослої людини. У цій ситуації дайте відчуття, що більш ефективний спосіб привернути до себе вашу увагу – це добре себе поводити.

- Зверніть увагу на те, які норми і цінності ви передаєте дитині своєю поведінкою. Який приклад ставлення по людей, до життя ви їй показуєте.

Який спосіб взаємодії з дитиною ви виберете – справа вашого смаку, характеру, освіти, але – головне – питайте себе частіше: „Якою я хочу бачити свою дитину в майбутньому? Що я можу зробити для того, щоб вона росла в гармонії з собою?”

Шляхи досягнення мети можуть бути різними, але у кінцевому результаті процесу взаємоспілкування з батьками кожній дитині необхідно отримати самостійність і свободу думки, набути любов до світу і бажання його пізнавати.

4.4. Типові правила, що сприяють ефективному спілкуванню з дитиною.

При спілкуванні з дітьми батьки повинні:

- постійно підкреслювати свою увагу до індивідуальності сина чи дочки, до їх прагнення до самоствердження;
- проявляти увагу, інтерес і повагу до всіх дітей у сім'ї;
- проявляти постійну готовність і вміння вислухати дитину, дати їй можливість говорити (виговоритися), відстоювати свої погляди, переконання;
- перед тим, як показати дитині її помилки в поведінці, починати з похвали і схвалення позитивних якостей навіть при самому важкому характері сина (дочки);
- тактовно показувати кращі позитивні якості своєї особистості (ерудицію, працелюбність, пунктуальність, гуманні відносини до

людей, порядність, чесність та інше), але при цьому не показувати, не підкреслювати своєї переваги над дитиною;

- створювати сімейну атмосферу любові, доброзичливості турботи, захищеності радості і перспективи, що благополучно впливає на фізичне і морально-психологічне здоров'я дітей.

Ви повинні знати:

- з ким приятелює ваша дитина;
- де проводить вільний час;
- чи не пропускає занять в школі;
- в якому вигляді або стані повертається додому.

Готуйте дитину до майбутнього життя. Говоріть з нею про це

- Не відгороджуйте дитину від обов'язків і проблем. Вирішуйте всі справи разом з нею.
- Надавайте дитині самостійності в діях і прийнятті рішень.
- Слідкуйте за своєю зовнішністю. Дитина повинна гордитись вами.
- Не бійтесь в чомусь відмовити дитині, якщо вважаєте її вимоги надмірними.
- Частіше розмовляйте з дитиною. Пам'ятайте, що ні телевізор, ні радіо не замінять їй вас.
- Не обмежуйте дитину у спілкуванні з ровесниками.
- Частіше звертайтеся за порадами до педагогів та психологів.
- Більше читайте, і не лише педагогічну літературу, але й художню.
- Звертайтеся до родини, в яких є діти. Передавайте свій досвід і переймайте чужий.

Пам'ятайте, що дитина коли-небудь подорослішає і їй доведеться жити самостійно.

4.5. Поради батькам першокласників

1. З початку навчального року привчіть дитину прокидатися раніше, щоб збирання до школи не перетворювалось у щоденні хвилювання. Вранці будіть дитину спокійно, з усмішкою та лагідним словом.
2. Не підганяйте дитину, розраховувати час - це ваш обов'язок.
3. Обов'язково привчіть дитину зранку снідати. Це важливий момент у запобіганні хвороб шлунка.
4. Привчіть дитину збирати портфель напередодні ввечері. Перевірте, чи не забула вона чого-небудь важливого.
5. Проводжаючи дитину до школи, побажайте їй успіхів, скажіть кілька лагідних слів.
6. Забудьте фразу „Що ти сьогодні отримав?!“, а краще запитайте: „Про що нове ти сьогодні дізнався?“.
7. Після закінчення занять дайте дитині відпочити. Обід – зручний момент для цього. Школяр може розповісти про свій робочий день і у такий спосіб звільнитися від психологічного напруження.
8. Зауваження вчителя вислуховуйте без присутності дитини. Вислухавши, не поспішайте влаштовувати сварку. Говоріть з дитиною спокійно.
9. Пам'ятайте, що телевізор - ворог № 1 успішного навчання. Не потрібно вмикати його раніше, ніж усі завдання будуть виконані.
10. Протягом дня знайдіть (намагайтеся знайти) півгодини для спілкування з дитиною.
11. З перших днів навчання вимагайте виконання режиму дня дитиною, щоб вона лягала спати в один і той же час. Сон для школярів має першочергове значення. У I чверті дитина повинна спати не менше 10-11 годин, потім можна скоротити до 9-10 годин.
12. Батькам необхідне терпіння. Ентузіазм перших днів швидко проходить, його місце займає втома. Допоможіть дитині зберегти нормальний ритм і не піддайтеся спокусі зробити їй маленьке послаблення. Часті нарікання на

дитину чи порівняння з іншими можуть розвинути комплекс неповноцінності. Навпаки, інколи треба похвалити дитину, навіть коли у неї щось не виходить, дати їй невеличкий перепочинок і потім повернутися до виконання завдань.

13. Дитина має відчувати, що ви завжди її любите, завжди їй допоможете та підтримаєте.

Якщо ви дотримаетесь порад у вихованні, ваша дитина виросте врівноваженою та спокійною.

4.6. Пам'ятка для батьків

«Можливі труднощі у навчанні дітей»

1. Дитина нездорова.
2. Учень швидко стомлюється, а регулювати свій темп неспроможний.
3. Батьки не вміють допомогти учневі або ставляться до нього як до дорослого (пояснять один раз, вважаючи, що цього досить) або як до малюка – повторюють те саме безліч разів.
4. Дорослі не вміють зацікавити дитину навчальною працею як захопливою грою.
5. Дитина не в змозі уважно працювати в школі і вдома, оскільки навчальна завантаженість для неї непосильна (не вироблені навички навчання).
6. Батьки надто при згнічують учня погрозами і покараннями. Не вміють своєчасно схвалити і підбадьорити маленьку людину.
7. Дорослі не вміють чітко пояснювати, давати ділові поради.
8. Батьки не дотримуються принципу єдності вимог у навчанні: кожен нав'язує дитині свій стиль роботи.

4.7. Дієві поради батькам

1. Намагайтеся займатися з дитиною так, щоб вона не нудьгувала під час занять.
2. Повторюйте вправи. Розвиток розумових здібностей дитини визначають час і практика. Якщо якась вправа не виходить, зробіть перерву, поверніться до неї пізніше або запропонуйте дитині легший варіант завдання.
3. Не виявляйте зайвої тривоги з приводу недостатніх успіхів і незначного просування або навіть деякого регресу вашої дитини.
4. Будьте терплячими, не поспішайте, не давайте дитині завдань, що виходять за межі її інтелектуальних можливостей.
5. У заняттях з дитиною треба знати міру. Не змушуйте дитину виконувати вправу, якщо вона весь час крутиться, стомилася, неврівноважена. Спробуйте визначити межі витривалості дитини, збільшуйте тривалість занять щоразу на невеликий відрізок часу.
6. Бажано використовувати ігрову форму занять, оскільки діти погано сприймають чітко регламентовані, повторювані, монотонні заняття.
7. Уникайте несхвальної оцінки, знаходьте слово підтримки, частіше хваліть дитину за терпіння, наполегливість тощо. Ніколи не порівнюйте дитину з іншими дітьми. Формуйте в неї впевненість у своїх силах, високу самооцінку.
8. Необхідно пам'ятати, що покарання за неправильне розв'язання завдань буде останнім і найменш ефективним способом, що завжди викликає в дитині негативні емоції.

РОЗДІЛ V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

5.1. Рівні адаптації дитини до навчання в школі

(за дослідженнями Г.М. Чуткіної)

Високий рівень адаптації.

1. Першокласник позитивно ставиться до школи, вимоги, що висуваються сприймає адекватно.
2. Навчальний матеріал засвоює легко, глибоко і повно оволодіває програмовим матеріалом, розв'язує завдання підвищеної складності.
3. Старанний, уважно слухає вказівки, пояснення вчителя, виконує доручення без зовнішнього контролю охоче і добросовісно.
4. Проявляє значний інтерес до самостійної роботи, готується до всіх уроків.
5. Займає в класі сприятливе статусне положення.

Середній рівень адаптації.

1. Першокласник позитивно ставиться до школи, її відвідування не викликає негативних переживань.
2. Розуміє навчальний програмовий матеріал, якщо вчитель пояснює його детально і наочно. Засвоює основний зміст програми з усіх предметів.
3. Самостійно розв'язує типові задачі.
4. Зосереджений і уважний при виконанні завдань, доручень, вказівок дорослого, але під його контролем.

5. Буває зосередженим тільки тоді, коли зайнятий чомусь для нього цікавим, готується до уроків і виконує домашні завдання майже завжди.
6. Доручення виконує сумлінно, але не всі з особливим бажанням.
7. Товаришує з багатьма однокласниками.

Низький рівень адаптації.

1. Першокласник негативно або байдуже ставиться до школи.
2. Часто бувають скарги на здоров'я, самопочуття, домінує пригнічений настрій.
3. Спостерігаються порушення дисципліни.
4. Матеріал, який пояснює вчитель, засвоюється фрагментарно.
5. Самостійна робота з підручником викликає труднощі при виконанні самостійних учбових завдань не проявляє інтересу.
6. До уроків готується нерегулярно, йому потрібний постійний контроль, систематичні нагадування і спонукання з боку вчителів та батьків.
7. Зберігає працездатність і увагу якщо паузи для відпочинку подовжені.
8. Для розуміння нового розв'язання задач за зразком вимагають значної навчальної допомоги вчителя та батьків.
9. Доручення виконує під контролем, без особливого бажання, пасивний.
10. Близьких друзів не має, знає за прізвищами та іменами лише частину однокласників.

5.2. Рекомендації вчителям з профілактики дезадаптації у учнів 1-го класу

1. Урахування вікових і індивідуальних психологічних особливостей дітей.
2. Демонстрація вчителем віри в успіх дитини.
3. Зняття неуспішних оцінок на перших етапах навчання.
4. Використання “системи фішок” і грамот в оцінюванні діяльності дітей.
5. Відділення оцінки конкретного вчинку від оцінки особистості дитини.
6. Запобігання груповій критиці дитини або її робіт, а також порівнянь її помилок з постійними успіхами інших учнів.
7. Порівняння якості роботи дитини тільки з її попередніми роботами.
8. Вказуючи на помилки, намітити шлях до успіху.
9. Акцентування уваги учні на його успіхах, перемогах.
10. Створення ситуації успіху.
11. Надання емоційної підтримки учням словами, поглядом, дотиком.
12. Запобігання частому використанню в мові слів – заперечень.
13. Підтримка і заохочення проявів активності в роботі на уроці у скутих, сором’язливих, тривожних дітей. Важливо звертати увагу інших учнів на їхні успіхи, підвищувати їхній статус у класі.
14. Бажано не наполягати на публічних виступах і відповідях перед усім класом тривожних, невпевнених дітей. Певний період їх можна

включати в групу з 2-3 учнів, що разом будуть розповідати вірш, співати пісню і т.д., щоб вони відчували підтримку.

15. Для встановлення гарних відносин між дітьми в класі й формування в них конструктивних способів взаємодії можна проводити заняття на теми: “Знайомство. Як подружитися”, “Що таке дружба” і т.д. Така робота буде більш ефективною, якщо на заняттях використовувати інсценування ситуацій, обговорення, проказування почуттів за даними ситуаціями. Також корисними будуть заняття з використання веселих, жартівливих командних ігор.

5.3. Рекомендації вчителям, щодо підтримки дисципліни в класі

Дисципліна – це умова, засоби й результат виховання, вона потребує зустрічних зусиль. Головною умовою дисциплінованої поведінки учнів є доброзичливі відносини між учителями і дітьми.

Необхідно враховувати що дисципліну в класі обумовлюють раніше нагромаджений досвід поведінки учнів, організованість класу, ставлення до навчання, предмета, вчителя, дотримання єдиних вимог до учня всіма вчителями, які працюють у класі, загального порядку умов і традицій даної школи.

© 2005 Holli Conger

При роботі в класі і для підтримання дисципліни необхідно враховувати наступні правила:

- Поводьтеся так, щоб учні відчували, що ви керуєте навчальним процесом, при цьому стимулюйте їхню активність.
- Не відволікайтеся на незначні порушення, моралізування.
- Дотримуйтеся доброзичливого, мажорного тону, будьте уважні до кожного учня. Надавайте необхідну підтримку, відзначаєте успіхи, створюйте життєрадісний оптимістичний настрій у класі.
- Стежте за правильністю постави, проводьте фізкультхвилинки; не допускайте перевтоми учнів.
- Надавайте учням можливість частіше працювати у групах – це може бути стимулом до зайнятості кожного, хорошого настрою і поведінки.
- Створюйте умови, щоб важкі, слабкі діти мали можливість відчути себе лідерами.
- Не принижуйте учнів, не припускайте образ, сарказму. Гнів, дратівливість, імпульсивність не сприяють зміцненню дисципліни й авторитету вчителя.
- Будьте привітними.
- Не виявляйте антипатій до важких учнів, сподіваючись від них поганої поведінки. Діти відчують скептичне ставлення до них і часто поведуться згідно з вашими очікуваннями.
- Не припускайте появи „любимчиків”, це створює зайві проблеми, ускладнює стосунки в колективі.
- Умійте керувати емоціями, знайте ціну кожному слову, тонові. Не можна вимагати від дитини те, що під силу дорослому, будьте терплячими.
- Не соромтеся виявляти почуття гумору. Можна посміятися і над собою, не вважайте себе досконалістю. Але не можна висміювати учнів. Дітям імпонує веселий, спритний, оптимістичний учитель.

- Підтримуйте контакт з учнями поза уроками, на заняттях гуртка, позакласних заходах, спільних походах.
- Зміцнюйте зв'язки з батьками, намагайтеся отримати від них підтримку, але не сподівайтеся, що вони вирішать проблему з дисципліною в класі. Виявляйте коректність у взаєминах з батьками. Постійна негативна інформація, скарги псують відносини, викликають недовіру до вчителя, його можливостей, здібностей навчати й виховувати дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Адаптація дітей у 1, 5, 10-х класах / Упоряд. Т. Червонна. — К.: Шк. світ, 2008.
2. Атемасова О.А. Практична психологія у початковій школі. «Ранок», 2010.
3. Битянова М.Г. Адаптація дитини в школі. М, 1998.
4. Головченко А. Проблеми адаптації першокласників // А.Головченко Початкова освіта. – 2000 - № 7.
5. Діагностична та корекційна робота шкільного психолога / За ред. І.В. Дубровиной. М., 1987.
6. Кириленко В. Корекційні та розвивальні заняття для учнів початкової школи // Психолог. - №41. – 2006
7. Коробко С.Л., Коробко О.І. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник. – К.: Літера ЛТД, 2006.
8. Марінушкіна О. Діагностика шкільної дезадаптації дітей молодшого шкільного віку // Діагностичний інструментарій психолога / Упор. Т. Гончаренко. — К.: Шкільний світ, 2008.
9. Ніконенко В. До Адаптація першокласників до школи. / / Інтернет-ресурс: Netparents. ru., 02.10 2006.
10. Чінікайло, С.І. Психолого-педагогічний супровід адаптації молодших школярів / С.І. Чінікайло. – Мн.: БДМУ, 2005.
11. Шінтарь З.Л. Введення в шкільне життя: Навчальний метод. посібник. -Гродно: ГрГУ, 2002. - 119 с.